

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Niina Mäki & Emmi Paloranta

”KOKEMUS ON HEILLE AITO JA OIKEE – SE ON HEILLE TOTTA”

Ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten huomioiminen vuorohoito-
päiväkodissa

Sosiaali- ja terveysala
2015

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Niina Mäki ja Emmi Paloranta
Opinnäytetyön nimi	”Kokemus on heille aito ja oikee – se on heille totta”. Ujosten, arkojen ja erityisherkkien lasten huomioiminen vuorohoitopäiväkodissa.
Vuosi	2015
Kieli	suomi
Sivumäärä	65 + 1 liite
Ohjaaja	Merja Kaminen

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lastentarhanopettajien keinoja ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten huomioimiseen vuorohoidossa. Opinnäytetyöllä haluttiin tuoda esiin ujouteen ja arkuuteen liittyviä positiivisia ominaisuuksia, sekä kartoittaa erityisherkkyyden tunnistamista päivähoitomaailmassa. Tavoitteena oli myös selvittää, millainen on turvallinen ympäristö ja mitä se tarkoittaa vuorohoidossa.

Tutkimus oli kvalitatiivinen ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Tutkimuksen aineisto purettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimukseen osallistui kuusi lastentarhanopettajaa, joiden työkokemus vuorohoidosta vaihteli kuukausista useisiin vuosiin. Teorettinen viitekehys muodostui temperamenttiteoriasta sekä Maslow’n tarvehierarkiasta. Teorian aluksi määriteltiin varhaiskasvatusta, sitä ohjaavia asiakirjoja sekä vuorohoitoa sen osana. Tämän jälkeen käsiteltiin ujoutta ja arkuutta temperamenttipiirteinä sekä sitä, millainen vaikutus kasvatuksella on temperamenttiin. Teoriaosuudessa avattiin myös erityisherkkyyttä ja sen tunnuspiirteitä. Maslow’n tarvehierarkiasta nostettiin esiin turvallisuuden, läheisyyden ja rakkauden tarpeet, jotka nähdään merkittävänä ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten kohdalla.

Tutkimustulokset osoittavat aikuisen roolin ja pienryhmätoiminnan olevan tärkeitä ujon, aran ja erityisherkkien lapsen huomioimisessa. Lapsen yksilöllinen huomioiminen, tukeminen ja kannustaminen ovat oleellisia, jotta lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi. Turvallinen ympäristö jakautuu psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen turvallisuuteen, joista psyykinen turvallisuus koetaan vuorohoidossa erityisen merkityksellisenä.

ABSTRACT

Author	Niina Mäki and Emmi Paloranta
Title	“The Experience Is Genuine and Real for Them – It Is True”. Giving Attention to Shy, Timid and High-Sensitive Children in 24-Hour Daycare.
Year	2015
Language	Finnish
Pages	65 + 1 Appendix
Name of Supervisor	Merja Kaminen

The purpose of this bachelor’s thesis was to find out how kindergarten teachers give attention to shy, timid and highly-sensitive children in 24-hour daycare. The aim of this study was to disclose the positive features of shyness and timidity, and to look at the identification of being highly-sensitive in the world of daycare. The goal was also to clarify what a safe environment is and what it means in 24-hour daycare.

The research was qualitative and the material was collected with a semi-structured interview. The research material was analyzed with material oriented content analysis method. The study was participated by 6 kindergarten teachers, whose work experience varied from months to several years. The theoretical frame of reference of this thesis included temperament theory and Maslow’s hierarchy of needs. Early childhood education, the documents guiding it and 24-hour daycare as a part of it were defined at the beginning of the theoretical part. The following section included shyness and timidity as a temperament trait and the effects of upbringing on the temperament. Being highly-sensitive and features related to it are also discussed in the theoretical part of this thesis. The needs of safety, love and belonging are seen significant with shy, timid and highly-sensitive children and were therefore highlighted from Maslow’s hierarchy of needs.

The results of the research proved that the role of the adult and small group activities are important with shy, timid and highly-sensitive children. Giving individual attention, support and encouragement are essential, so that the child is heard and seen in the group. The safe environment is divided to psychological, social and physical safety, whereof psychological safety is considered to be particularly important in 24-hour daycare.

Keywords Shyness, sensitivity, safety, 24-hour daycare

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	VARHAISKASVATUS	10
	2.1 Varhaiskasvatuslaki	10
	2.2 Vuorohoito varhaiskasvatuksessa	11
3	TEMPERAMENTTI	12
	3.1 Persoonallisuus osana temperamenttia	12
	3.2 Kasvatuksen ja kulttuurin vaikutus temperamenttiin.....	13
	3.3 Ujous ja arkuus temperamenttipiirteinä.....	14
	3.3.1 Sosiaaliset taidot ja tilanteet.....	15
	3.3.2 Ujo lapsi ryhmässä.....	17
	3.3.3 Pienryhmä ja lähikehityksen vyöhyke lasta tukemassa	18
4	ERITYISHERKKYYS	20
	4.1 Erityisherkan lapsen tunnuspiirteitä.....	21
	4.2 Herkan lapsen virittyneisyys ja tunteiden kirjo	22
	4.3 Erityisherkan lapsen kohtaaminen	23
5	MASLOW'N TARVEHIERARKIA.....	25
	5.1 Turvallinen ympäristö.....	26
	5.2 Läheisyyden ja rakkauden tarve.....	27
	5.3 Tarpeiden täyttyminen päivähoitossa.....	28
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	31
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	33
	7.1 Tutkimusmenetelmä.....	33
	7.2 Aineistonhankinta	33
	7.3 Sisällönanalyysi	35
	7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
8	TUTKIMUSTULOKSET	38
	8.1 Huomion jakautuminen ryhmässä.....	38
	8.2 Ujojen ja arkojen huomiointi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa	41

8.2.1	Ujot ja arat kuulluksi ja nähyksi.....	43
8.2.2	Kannustamisen keinot ryhmätoiminnassa.....	44
8.3	Erytyisherjän lapsen tunnuspiirteet.....	46
8.4	Kasvatus- ja oppimisympäristö.....	48
8.4.1	Turvallinen ympäristö	51
8.4.2	Turvallisen ympäristön huomioiminen vuorohoidossa.....	53
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
10	POHDINTA.....	59
	LÄHTEET.....	62
	LIITTEET	

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1.	Maslow'n tarvehierarkia	s. 25
Kuvio 2.	Eniten huomiota saavien piirteiden ilmaisut	s. 38
Kuvio 3.	Ujon ja aran lapsen tunnuspiirteiden ilmaisut	s. 40
Kuvio 4.	Merkittävien tekijöiden ilmaisut toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa ujon ja aran lapsen kohdalla	s. 41
Kuvio 5.	Ilmaisut kannustamisen keinoista ryhmätoiminnassa	s. 44
Kuvio 6.	Erityisherkin lapsen tunnuspiirteiden ilmaisut	s. 46
Kuvio 7.	Ilmaisut keinoista erityisherkin huomioimiseen lapsiryhmässä	s. 47
Kuvio 8.	Kasvatus- ja oppimisympäristön ilmaisut	s. 49
Kuvio 9.	Turvallisen ympäristön ilmaisut	s. 51
Kuvio 10.	Ilmaisut turvallisesta ympäristöstä vuorohoidossa	s. 53

LIITELUETTELO**LIITE 1. Haastattelukysymykset**

1 JOHDANTO

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lastentarhanopettajat huomioivat ujoja, arkoja ja erityisherkkiä lapsia vuorohoitopäiväkodissa sekä mitä turvallinen ympäristö tarkoittaa näiden lasten kohdalla. Lisäksi kartoitetaan, miten lastentarhanopettajat ajattelevat turvallisen ympäristön käytännössä toteutuvan ja miten siitä pidetään huolta. Tutkimus on kvalitatiivinen, eli laadullinen ja aineistonkeruumenetelmänä toimii puolistrukturoitu haastattelu. Aineistoanalyysi toteutetaan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimusaihe on tärkeä, koska ujoutta ja arkuutta pidetään nyky-yhteiskunnassamme ikään kuin negatiivissävytteisinä piirteinä, joista yritetään päästä eroon. Lapsia kannustetaan usein reippauteen, eikä ujoudelle anneta niin paljon arvoa kuin esimerkiksi rohkeudelle. Ujoudessa ja arkuudessa on kuitenkin paljon hyviä piirteitä, joita tulisi arvostaa enemmän. Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin myös erityisherkkät lapset, koska erityisherkkä on ajankohtaisuudestaan huolimatta käsitteenä vielä melko tuntematon. On mielenkiintoista selvittää, millä tavalla käsite erityisherkkä tunnetaan päiväkodissa, vai liitetäänkö erityisherkan piirteet ujouteen ja arkuuteen. Tutkimusaihe koettiin tärkeäksi myös tutkimukseen osallistuvan päiväkodin henkilökunnan puolesta.

Turvallinen ympäristö valittiin mukaan tutkimukseen, koska turvallisuuden kokeminen on merkittävässä roolissa lapsen uskaltaessa olla oma itsensä sekä näyttävässänsä aidot tunteensa. Jotta lapsi voi tuntea olonsa hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on, hänen tulee luottaa itseensä, kasvattajiin ja ryhmän muihin lapsiin. Tutkimus toteutettiin vuorohoitopäiväkodissa, koska vuorohoidon tarve on tänä päivänä jatkuvassa kasvussa, eikä sitä ole juurikaan tutkittu Länsi-Suomen alueella. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja haastatteluihin osallistui kuusi vuorohoidossa työskentelevää lastentarhanopettajaa. Tutkimuksen avulla pyritään lisäämään ymmärrystä ja arvostusta ujoja, arkoja ja erityisherkkiä lapsia kohtaan, jotka eivät omalla käytöksellään nosta itseään keskiöön.

Tutkimustulokset osoittavat aikuisen roolin olevan merkittävä tekijä ujon, aran ja erityisherkan lapsen nähyksi ja kuulluksi tulemisessa. Tällöin aikuinen tukee ja kannustaa lasta toimimaan ryhmässä, kuitenkin hänen yksilölliset tarpeensa huomioiden. Lisäksi erityisherkan lapsen kohdalla korostuu kasvatusympäristön muokkaaminen rauhalliseksi välttämällä turhia ärsykeitä. Toisena keinona ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten huomioimisessa korostuu pienryhmätoiminnan merkitys. Pienessä ryhmässä lapsella on tutut kaverit ja tuttu omahoitaja, jolloin hänen on helpompaa toimia omana itsenään. Tutkimustulosten mukaan turvallisuus jakautuu vuorohoidossa psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen turvallisuuteen, joista psyykkistä pidetään tärkeimpänä. Sosiaalinen turvallisuus nähdään lähes yhtä tärkeänä, mutta fyysinen turvallisuus puolestaan jää haastatteluvastauksissa melko vähälle huomiolle.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu pienten lasten eri elämänpiireissä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015). Sen ensisijainen tavoite on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Lapsen voidessa hyvin, hänellä on edellytykset hyvään kasvuun, oppimiseen ja kehittymiseen. Hän kokee iloa ja toimimisen vapautta turvallisessa ja kiireettömässä ilmapiirissä nauttien yhdessäolosta muiden lasten ja kasvattajien kanssa. Tällöin lapsi voi keskittyä leikkiin, oppimiseen sekä arjen toimiin ja on kiinnostunut ympäristöstään. (Stakes 2005, 15.)

Varhaiskasvatuspalvelut pitävät sisällään kunnan tai yksityisen järjestämän päivähoidon ja esiopetuksen sekä muun toiminnan, kuten avoimen varhaiskasvatus-toiminnan. Lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmässä nämä varhaiskasvatuksen palvelut ovat keskeinen toimintakokonaisuus. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Lakien ja asetusten avulla valtio määrittelee ja luo raamit varhaiskasvatuk-selle. Nämä on otettava kuntatasolla huomioon järjestettäessä ja ohjattaessa varhaiskasvatuspalveluita. Yksiköiden on huomioitava sekä kunnan että valtakunnan linjaukset ja toiminnan toteuttamisen periaatteet, jotka ohjaavat vahvasti myös yksittäisen työntekijän ja tiimin työskentelyä. (Mikkola & Nivalainen 2010, 12.)

2.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslaki määrittää varhaiskasvatuksen tarkoittavan pedagogisesti painottuvaa kokonaisuutta, joka muodostuu lapsen suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta hoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta. Varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodissa, perhepäiväkodissa, tai muussa siihen tarkoitukseen varatussa paikassa. Varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja lapset, joilla ei vielä ole oppivelvollisuutta sekä erityisissä olosuhteissa sitä vanhemmat lapset, jos hoitoa ei muulla tavalla voida järjestää. (L.8.5.2015/580.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää yksilöllisesti lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia iän ja kehityksen mukaan. Lisäksi sen tulee tukea ja edistää lapsen koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista, oppimisen edelly-

tyksiä sekä elinikäistä oppimista. Tämä tulee toteuttaa pedagogisesti monipuolisena toimintana mahdollistaen myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Lasten ja varhaiskasvatushenkilökunnan välillä tulee taata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet antaen kaikille lapsille mahdollisuuden yhdenvertaiseen, tasa-arvoiseen ja kulttuuriperinnettä kunnioittavaan kasvatukseen. Monialaisen yhteistyön avulla lapselle järjestetään tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea tunnistettaessa lapsen yksilöllisen tuen tarve. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös kehittää lapsen yhteistyö-, vuorovaikutus- ja vaikuttamistaitoja. Kasvatuskumppanuuden avulla pyritään lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen lisäksi tukemaan lapsen huoltajaa kasvatustyössä. (L.8.5.2015/580.)

2.2 Vuorohoito varhaiskasvatuksessa

Ympäri vuorokautinen päiväkotitoimi, omassa kodissaan työskentelevät perhepäivähoitajat ja ryhmäperhepäiväkotitoimi ovat niitä perheitä varten, joissa lapsille tarvitaan vanhempien työstä johtuen ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoa. Lisäksi on päivähoitoyksiköitä, joissa tarjotaan ilta- ja lauantaihoitoa. (Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 12.) Lain mukaan jatkuvaa hoitoa on pyrittävä järjestämään tarvittavana vuorokauden aikana hoidolle ja kasvatukselle sopivassa hoitopaikassa (L.8.5.2015/580). Jokainen kunta määrittää maksimituntimäärät vuorohoidolle perheen tarpeiden mukaan, sillä tästä ei ole olemassa valtakunnallisia ohjeita (Hevonoja 2013).

Epäsäännölliset työajat ovat yhä useammalle suomalaiselle arkipäivää. Työelämäntutkimukset ovat osoittaneet kolmasosan suomalaisista työskentelevän muulloin kuin päiväsaikaan. Näin ollen myös vuorohoitoa tarvitsevien lasten määrä on kasvussa. Mikäli iltaisin ja viikonloppuisin ei pystytä järjestämään samanlaista ohjattua varhaiskasvatustoimintaa kuin päiväsaikaan, voi lapsen osallisuus ohjattuun toimintaan kärsiä. Koska vuorohoidossa oleminen on pääsääntöisesti erilaista, ovat säännöllisyys ja rutiinit erittäin tärkeässä asemassa lapsen kehityksen kannalta. (Hevonoja 2013.)

3 TEMPERAMENTTI

Temperamentilla tarkoitetaan ihmisen persoonallisuuden biologista perustaa. Se muodostuu joukosta synnynnäisiä taipumuksia tai valmiuksia, joita erilaiset ympäristön vaikutukset kuten kasvatusta, yhteisön odotukset ja kulttuurin normit ja arvostukset muovaavat persoonallisuudeksi. Temperamentti voidaan havaita ihmisen tavassa ilmaista tunteita, tarkkaavuuden kestona, aktiivisuutena tai siinä, kuinka herkästi ihminen reagoi erilaisiin häiriötekijöihin. Yksilön käyttäytymistyyli tai tapa, jolla hän toimii, määrittää myös hänen temperamenttiaan. Tällä tarkoitetaan siis sitä, miten ihminen reagoi ja käyttäytyy erilaisissa tilanteissa, jonka vuoksi temperamentti on havaittavissa myös ulospäin. Yleensä arkikielessä puhuttaessa temperamenttisista ihmisistä, viitataan impulsiivisiin ja voimakkaasti reagoiviin ihmisiin. On hyvä huomata, että myös ujous, sinnikkyys, rauhallisuus ja pidättyväisyys ovat yhtä lailla temperamenttipiirteitä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 36–37, 39.)

Jokaisella ihmisellä on jonkin verran jokaista temperamenttipiirrettä, mutta niiden erot vaihtelevat yksilöittäin. Ihmistä voidaan kuvailla sen mukaan, kuinka paljon hänellä ilmenee kutakin temperamenttipiirrettä. Mikään yksittäinen temperamenttipiiri ei ole ratkaiseva, vaan merkittävämpää on niiden luoma kokonaisuus. On huomioitava, että temperamenttipiirteet voivat olla myös ristiriitaisia keskenään; samaan aikaan voi haluta kokeilla jotain uutta ja jännittävää, mutta ei kuitenkaan uskalla tehdä sitä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 31–32.)

3.1 Persoonallisuus osana temperamenttia

Persoonallisuus ja temperamentti eivät tarkoita samoja asioita. Persoonallisuus muodostuu minuudesta, minäkuvasta, itsetunnosta, arvomaailmasta, tavoitteista, eettisistä ja esteettisistä normeista. Persoonallisuus näyttäytyy siinä, millaisiin tietoihin ratkaisuihin ihminen uusissa tilanteissa päätyy. (Keltikangas-Järvinen 2008, 29–30.)

Useat todisteet osoittavat temperamentin olevan helpoiten tunnistettavissa varhaislapsuudessa, kun taas persoonallisuuden nähdään muovautuvan lähinnä opittujen

mallien, kasvatuksen ja sosiaalisen kanssakäymisen avulla. Temperamentti näytetään parhaimmillaan siten, *kuinka* ihminen käyttäytyy. Se poikkeaa taidoista, jotka määrittävät *mitä* ja *kuinka hyvin* ihminen osaa jotakin. Se ei kerro myöskään motivaatiosta, eli *miksi* ihminen käyttäytyy tietyllä tavalla. (Straleu 1998, 31,47.) Se, että temperamentilla on synnynnäinen perusta, ei tarkoita ettei ympäristö muokkaisi sitä elämän varrella (Keltikangas-Järvinen 2004, 36).

3.2 Kasvatuksen ja kulttuurin vaikutus temperamenttiin

Kasvatus ohjaa lasta kehittymään suotuisaan suuntaan. Jokaisella lapsella on oma yksilöllinen temperamenttinsa sekä ominaislaatunsa. Tämä tulee huomioida kasvatuksessa, sillä sen tulee perustua lapsen yksilöllisyyden huomioimiseen ja kunnioittamiseen. Lapset ovat omanlaisia, erilaisia ja erityisiä persoonia. Päivähoitossa tämä tuo haasteita, sillä lapset toimivat osana isompaa ryhmää (Koivunen 2009, 19.) Kasvatuksen tulee olla yksilöllistä myös siksi, että jokaiseen lapseen ei tehoa samat kasvatuskäytännöt. Kun toiselle lapselle täytyy asia esittää hyvinkin tiukasti, voi toista joutua samassa tilanteessa jo lohduttamaan, ettei hänen tekonsa ollutkaan niin paha. Temperamenttiltaan äkkipikainen voi käyttäytyä ärsyyntyessä hillitysti, jos on oppinut kasvatuksen avulla itsehillintää ja peittämään synnynnäisen taipumuksen. Toisin kuin temperamenttiltaan rauhallisempi, jolle näitä taitoja ei ole kasvatuksen avulla opetettu. Jokaisella yksilöllä on synnynnäinen temperamentti, joka säilyy läpi elämän. Kasvatuksen avulla ei pyritäkään temperamentin muuttamiseen, vaan sosiaalisen ja toisia huomioivan käytöksen opettamiseen temperamenttipiirteistä riippumatta. (Keltikangas-Järvinen 2008, 27–28.)

Temperamentin kannalta kasvatus voidaan nähdä tasoittavana tekijänä, jonka avulla ääripäitä pyritään tuomaan lähemmäs toisiaan: ujoja rohkaistaan ja aktiivisia rauhoitellaan. Kasvatus tähtää yksilöllisyyden sijaan samanlaisuuden kasvatamiseen, vaikka kaikissa kasvatusohjelmissa korostetaan voimakkaasti yksilöllisyyttä. Ilman tätä ei synny yhteisöjä, joiden pelisäännöt olisivat kaikille tuttuja. Jos jokainen ihminen on oma yksilönsä, ei yhteiskunta voi toimia. (Keltikangas-Järvinen 2004, 40.)

Temperamentissa voidaan erottaa kasvatuksen lisäksi myös kulttuurieroja. Jos lapsi on kasvatettu siten, että hillitty käytös on ainoa oikea vaihtoehto tilanteessa kuin tilanteessa, vaikuttaa tämä kasvatustyyli vahvemmin hänen käyttökseenä kuin synnynnäinen temperamentti. Kulttuurien välillä voi olla myös suuria keskinäisiä eroja samoin kuin ihmisissä kulttuurien sisällä. Temperamentti on aina sidoksissa odotuksia asettavaan kontekstiin, johon sen tulisi sopia. Näin ollen temperamentti itsessään ei merkitse mitään ennen kuin se poikkeaa olosuhteista, joissa ihminen elää. Ympäristön odotukset vaikuttavatkin ihmisen tapaan ilmaista temperamenttia. Temperamentti ja ympäristö muokkaavat toisiaan jatkuvasti ja ovat näin ollen vuorovaikutuksessa keskenään. Ympäristön vaatimusten ja temperamentin yhteensopimattomuus voi johtaa esimerkiksi lapsen sopeutumisvaikeuksiin. (Keltikangas-Järvinen 2004, 38,40, 118.)

3.3 Ujous ja arkuus temperamenttipiirteinä

Arkikielessä termillä ujous kuvataan sekä tunnetta että käytöstä. Sosiaalisissa tilanteissa epämukavaa tai kiusaantunutta oloa kutsutaan ujoudeksi. Ujoudella selitetään usein ihmisen käytöstä esimerkiksi vähäpuheisuutta tai poisjäämistä sosiaalisista tilanteista, vaikka ne ovat paremminkin toisenlaisia temperamenttipiirteitä. Ujoutta käytetään usein persoonallisuuden selittäjänä ja muilla tavoilla, joilla ei ole välttämättä tekemistä ujouden kanssa. Usein myös ujous ja rohkeus esitetään vastakohtina, vaikka vastakohta todellisuudessa on *vähemmän ujo*. (Keltikangas-Järvinen 2004, 257–258.) Ihminen, jonka käytös ei muutu uusissa ja yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa, eivätkä nämä tilanteet aiheuta hänelle jännitystä, on vastakohta ujolle ihmiselle (Keltikangas-Järvinen 2010 a, 41). Mattila pitää arkuutta suurpiirteisempänä käsitteenä kuin ujoutta, mutta toteaa niiden arkikielessä olevan kuitenkin synonyymejä keskenään. Ihminen voi olla esimerkiksi arka pitämään puoliaan, tai sanomaan totuutta ääneen. Ujon ihmisen kärsiessä usein pahoista peiloista, voidaan häntä kutsua myös araksi. (Mattila 2005, 15.)

Ujous ja arkuus eivät tarkoita samaa asiaa, mutta arkuus on sulautunut niin yhteen ujouden käsitteeseen, että niitä on vaikeaa erottaa toisistaan. Ujo ihminen on

yleensä myös arka, mutta arka ihminen ei välttämättä ole ujo. Arkuus voisi pikemminkin olla synonyymi varovaisuudelle kuin ujoudelle.

3.3.1 Sosiaaliset taidot ja tilanteet

Sosiaalisuudella ja sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan eri asioita. Sosiaaliset taidot ovat opittavissa kasvatuksen ja kokemuksen kautta, kun taas sosiaalisuus on synnynäinen temperamenttipiirre. Sosiaalisista tilanteista selviämiseen tarvitaan sosiaalisia taitoja. Näiden taitojen avulla ihminen kykenee tulemaan toimeen muiden kanssa huolimatta siitä, pitääkö hän muiden seuraa tärkeänä. Sosiaalisista taidoista heijastuu ihmisen kyky kunnioittaa ja arvostaa muita, kyky huomioida heidän oikeutensa sekä käyttäytyä sääntöjen mukaisesti. Edistyksellinen sosiaalinen kanssakäyminen vaatii monia asioita, kuten harkintaa, empatiaa, tasapainoista tunne-elämää, tervettä itseluottamusta sekä kykyä kontrolloida ja arvioida omaa käytöstä. (Keltikangas-Järvinen 2010 a, 17, 24.)

Puuttuuko ujoilta lapsilta tietynlaisia sosiaalisia taitoja? Jos määritämme sosiaaliset taidot pelkästään suorituskyvyn kriteereillä, esimerkiksi aktiivisuudella ja itsensä esiintuomisella, voi ujoilla lapsilla olla puutteita nimenomaan näissä taidoissa. Jos ne taas määriteltäisiin käyttäytymisen kautta, ei näiden taitojen puuttuminen ujoilta lapsilta olisi niinkään yksiselitteistä. (Jones, Cheek & Briggs 1986, 97.) Empatialla ja emotionaalisella herkkyydellä on osoitettu olevan yhteys ujouden kanssa. Toisen tunteiden havaitseminen ja tulkitseminen sekä emotionaalinen herkkyys ovat tärkeitä ominaisuuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jo pienillä lapsilla ja jopa vauvoilla on todettu ujouden ja emotionaalisen herkkyyden välillä yhteyttä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 59.)

Ujouden kehittymistä voivat edesauttaa uskomukset omasta osaamattomuudestaan sosiaalisissa tilanteissa sekä negatiiviset havainnot itsestään. Tällöin ei ole kuitenkaan kyse huonosta itsetunnosta, vaan itseluottamuksen puutteesta sosiaalisissa tilanteissa. Se kumpuaa kokemuksista ja ympäristön vaikutuksista, kuten saadusta kasvatuksesta. Keltikangas-Järvinen toteaa ujouteen liitettävän yleensä vain negatiivisia ominaisuuksia ja korostetaan harvemmin niitä positiivisia asioita, joita ujous pitää sisällään. (Keltikangas-Järvinen 2004, 261.) Myös Aron (2015 a, 110)

nostaa esiin ujouteen liitetyt kielteiset miellelyhtymät, kuten ahdistuneisuuden, vaivautuneisuuden, pelokkuuden, estoisuuden ja arkuuden. Vaikkakin hän toteaa, että siihen voidaan yhdistää myös paljon positiivisia asioita esimerkiksi hienovaraisuutta, ajattelevaisuutta ja herkkyyttä.

Keltikangas-Järvisen (2008, 58) mukaan ujous ei ole osoitus vähäisestä sosiaalisuudesta tai vähäisestä halusta hakeutua muiden ihmisten seuraan, vaikka näin on joskus ajateltu. Ujouden ilmentyessä usein vain ihmissuhteissa, sen avulla selitetään usein sosiaalisten tilanteiden karttamista ja ihmisen halua olla yksin. Vieraiden ihmisten ja sattumanvaraisten tuttavuuksien seurassa ujous ilmenee emotionaalisenä reaktiona ja siitä seuraavana varautuneena käytöksenä. Ujoilla ihmisillä voi olla vaikeuksia tunteidensa ilmaisemisessa myös läheisille ihmisille (Keltikangas-Järvinen 2004, 260).

Ääritapauksessa on olemassa ihmisiä, jotka ovat jatkuvasti hyvin ahdistuneita muiden seurassa ja viihtyvät siksi paremmin yksinään. Osa ihmisistä tuntee turvattomuutta ollessaan sosiaalisissa tilanteissa ja nolostuvat helposti. (Zimbardo & Radl 1982, 14.) Ujo ihminen voi olla hyvin kiinnostunut muista ihmisistä ja heidän seurastaan, vaikka häntä alkuun ujostuttaa. Pienellä lapsella on vähemmän keinoja ylittää ujous ja mennä muiden seuraan, joten vähäisen sosiaalisuuden ja ujouden yhteys on voimakkaampi kuin aikuisilla. Lapsella tämä ilmenee siinä, miten kauan hänellä vie aikaa lähteä mukaan muiden leikkiin. Sosiaalisuus näkyy puolestaan siten, että muihin lapsiin tutustuttuaan lapsi haluaa leikkiä mieluummin heidän kanssaan kuin yksinään. (Keltikangas-Järvinen 2008, 58–59.)

Usein ujous häviää tilanteen tullessa tutuksi. Tämän vuoksi aikuisen tulisi olla ujon lapsen turvana uusissa tilanteissa ja olla käytettävissä, kunnes lapsi on valmis jäämään tilanteeseen yksin. Tämä voi tapahtua nopeastikin lapsen luottaessa siihen, että saa tarvittaessa aikuiselta turvaa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 61.) Ujoudessa onkin kyse vain alkureaktiosta uusien ihmisten kanssa, sillä tuttujen ihmisten seurassa ujona pidetty henkilö saattaa olla hyvin vilkas ja puhelias (Keltikangas-Järvinen 2008, 59). Tutkimusten mukaan on myös todettu ujouden harvem-

min johtavan minkäänlaisiin käytöshäiriöihin tai sosiaalisiin ongelmiin, ellei sitä itsessään pidetä tällaisena (Keltikangas-Järvinen 2004, 261).

Monet ujut ihmiset ovat liian tietoisia puuttuvista taidoistaan olla muiden ihmisten kanssa. Heiltä puuttuu tarpeelliset verbaaliset kyvyt tuntea olonsa turvalliseksi ollessaan muiden ihmisten kanssa. He eivät välttämättä tiedä, kuinka missäkin tilanteessa tulisi toimia, kuinka ottaa vastaan kohteliaisuuksia ja millaista on sujuva keskustelu. (Zimbardo & Radl 1982, 15.) Ujoutta voidaan pitää myös pelkona siitä, etteivät muut ihmiset pidä tai hyväksy. Sen vuoksi ujous onkin reaktio, joka voidaan liittää johonkin tilanteeseen. Se ei siis ole aina olemassa oleva piirre, vaan tietynlainen tila. Ujo ihminen on saattanut kokea epäonnistuvansa sosiaalisessa tilanteessa, eikä ole omasta mielestään yltänyt tilanteen vaatimalle tasolle. Hän on saattanut olla jo valmiiksi virittyneessä tilassa aikaisempien epäonnistumisen kokemusten vuoksi ja pelätessään saman toistuvan uudelleen. Voi olla, ettei henkilö keksi mitään sanottavaa sosiaalisissa tilanteissa ja hän käyttäytyy alempiarvoisesti muihin verrattuna. Tämä voi johtaa kierteseen, jolloin kuvio toistuu aina samankaltaisissa tilanteissa. (Aron 2015 a, 109.)

3.3.2 Ujo lapsi ryhmässä

Lapsen näkökulmasta päiväkotia on haastava ja vaativa yhteisö, koska hänen on löydettävä oma paikkansa sekä ryhmässä että suhteessa aikuisiin ja toisiin lapsiin. Samaan aikaan lapsen tulee olla oma itsensä niin toiveineen, haluineen kuin ajatuksineenkin. Kasvattajan ja lapsen välinen hyvä suhde, kannustavuus, auttavaisuus ja innostuneisuus lapsen asioihin sekä selkeät rajat lapsen toiminnalle, ovat tutkimusten mukaan myönteisiä asioita lapsen kehitykselle. Päiväkodissa lapsi saa mahdollisuuden oppia, kasvaa, kehittyä ja leikkiä osana lapsiryhmää, mutta aikuisen on tärkeää havainnoida lasten puuhia ja toimintaa ryhmässä. Kasvattaja on merkittävässä roolissa, jos joku lapsista jää muiden varjoon. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 102, 108, 112.)

Lapsi voi tuntea hylätyksi tulemisen tunnetta, jos kokee, ettei häntä hyväksytä sellaisena kuin on. Vaikka lapsen annetaan olla oma itsensä, ei se tarkoita kuitenkaan, että hän saisi käyttäytyä, kuten haluaa. Kun lapsen omaa kasvua ei tueta,

hän oppii pienestä pitäen, että hänen tulisi olla jotenkin toisenlainen esimerkiksi reippaampi tai rohkeampi. Ujoja ja arkoja lapsia vaaditaan usein selviytymään heille hyvin vaikeista tilanteista, jatkuvasti karaisten ja rohkaisten. Arkuuden ja pelon osoittaminen ei ole sallittua, vaan lapsi leimataan huonommaksi osoittamalla hänelle muiden selviävän tilanteesta rohkeina häntä paremmin. (Keltikangas-Järvinen 2010 b, 275–276.)

Lapsi saa onnistumisen kokemuksen tehtävän ja toiminnan ollessa hänen kehitystasolle sopiva, hän saa kiitosta suorituksistaan ja käyttäytymisestään sekä innostuneisuus huomioidaan (Koivunen 2009, 38–39). Jo varhaisista ikävuosista lähtien hyväntuuliset ja sosiaaliset lapset saavat enemmän onnistumisen elämyksiä kuin vähemmän sosiaaliset lapset. Ujon lapsen kohdalla tarvitaan runsaasti aikuisen tukea, jotta lapsen itseluottamus ja tapa vaikuttaa asioihin kehittyvät. Tällainen lapsi tarvitsee onnistumisen kokemuksia erityisesti ihmissuhteisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin liittyen. Ne rohkaisevat ujoa lasta toimimaan sosiaalisissa tilanteissa myöhemmin. Ujoja lapsia tulisi rohkaista lähestymään muita lapsia ja järjestää heille siihen tilaisuuksia, joskus jopa opettaa leikkiin mukaan menemistä ja toiselle lapselle puhumista. Tällaiset lapset tarvitsevat neuvoja ja keinoja kuinka toimia, kun ujostuttaa. (Keltikangas-Järvinen 2008, 269–271.) On olemassa myös lapsia, jotka saattavat jopa kieltää kasvattajaa kehumasta itseään. Tämä voi olla osoitus niin heikosta itseluottamuksesta, ettei lapsi usko kehujen todenperäisyyteen. Lapsi voi olla myös niin ujo, ettei halua joutua huomion kohteeksi. (Koivunen 2009, 39.)

3.3.3 Pienryhmä ja lähikehityksen vyöhyke lasta tukemassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan oikeanlainen varhaiskasvatustyöinnä ympäristö innostaa pienryhmissä toimimiseen. Pienryhmän kautta kaikilla lapsilla on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa ja osallistua keskusteluun. (Stakes 2005, 18.) Vuorovaikutuksen suunnittelu ja vahvistaminen ovat pienryhmätöinnin perusta. Pienen ryhmän kautta lapsen on helpompaa saada aikuisen kannattelevaa vuorovaikutusta tarvittaessa. Tällöin lapsi saa mahdollisuuden oppia suhteuttamaan omia taitojaan erilaisten tilanteiden mukaan sekä tunnistamaan tekojensa

seuraukset ja vaikutukset muihin ihmisiin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33.) Kasvattajan ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta on tärkeää tukea lapsen kehityksen kannalta pienryhmän omahoitaja- tai vastuukasvattajatyömenetelmällä (Välimäki 2013, 160).

Lapsen on sitä helpompi ja turvallisempi hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyväksi ja olla oma itsensä, mitä pienemmässä ryhmässä hän saa toimia. Pienessä ryhmässä aikuisen on helpompaa havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa, jolloin lapsi voi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä aikuisen tukemana. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–32.) Vygotskyn teoriassa lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaan etäisyyttä potentiaalisen ja aktuaalisen kehitystason välillä. Potentiaalisella kehitystasolla viitataan lapsen osaamiseen, johon hän ylittää yhdessä osavampien tovereiden tai aikuisen kanssa. Aktuaalinen kehitystaso puolestaan tarkoittaa osaamista, johon lapsi kykenee itsenäisesti. Se siis kuvaa sitä, mitä lapsi jo hallitsee yksin ja potentiaalinen sitä, mitä lapsi tulee myöhemmin hallitsemaan. Vygotskyn teoriassa lähikehityksen vyöhykkeen lähtökohtana pidetään osapuolia, jotka eivät ole tasavertaisia osaamiseltaan. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 167–168.) Pienryhmätoiminnan avulla aikuinen pystyy paremmin keskittymään yhteen lapseen ja hän ehtii kohtaamaan ryhmänsä lapsia yksilöinä. Lapsen hyvinvointi lisääntyy pienryhmän rauhallisessa arjessa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Toimintakauden alkaessa syksyllä, lapset jaetaan kiinteisiin pienryhmiin. Pienryhmän pysyessä samana koko vuoden, on lasten helpompaa ryhmäytyä siihen. Tällöin lapsi oppii luottamaan ja tuntemaan oman pienryhmänsä kasvattajan ja lapset. Pienryhmän kautta myös ryhmäytyminen osaksi isompaa ryhmää onnistuu sujuvammin. Lapset saavat osallistua oman pienryhmänsä nimikointiin, jolloin he kokevat kuuluvansa johonkin. Ryhmän nimestä muodostuu tärkeä osa lapsen identiteettiä. Pienryhmien koko vaihtelee lasten kehityksen ja tarpeiden mukaan. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.) Pienryhmät voidaan muodostaa pysyviksi tai vaihtuviksi erilaisten toimintojen mukaan (Välimäki 2013, 160).

4 ERITYISHERKKYYS

Erityisherkkää ihmistä häiritsevät sellaiset asiat, joita muut ihmiset eivät välttämättä edes huomioi. Esimerkiksi äänekäs musiikki, väen paljous, häikäisevät valot tai oudot hajut voivat olla hyvinkin ärsyttäviä ja stressaavia erityisherkkälle ihmiselle. Herkkyydellä tarkoitetaan varovaisuutta, sisäänpäinsuuntautuneisuutta ja tarvetta yksinoloon tavallista enemmän. Erityisherkkät ihmiset nähdään yleensä arkoina, ujoina, heikkoina tai pahimmassa tapauksessa epäsosiaalisina. Tällainen ihminen yrittää olla niin kuin muut, koska pelkää leimautuvansa erilaiseksi. Tämä taas johtaa ylivirittyneisyyteen ja ahdistumiseen. Virittyneisyydessä havaittavat erot tarkoittavat sitä, että erityisherkkä ihminen huomioi sellaisia ärsykejä, joita muut eivät edes havaitse. Se ei tarkoita kuitenkaan sitä, että kuulo, näkö, tai muut aistit olisivat erityisherkillä terävämpiä kuin muilla. Näillä ihmisillä tämä tarkoittaa aistitiedon huolellisempaa käsittelyä. (Aron 2015 a, 34–37.) Erityisherkkyyttä pidetään synnynnäisenä ominaisuutena, jolla on hermostollinen perusta. Yleisen arvion mukaan väestöstä noin 15–20 prosenttia on erityisherkkiä. Aikaisemmin sitä on tutkittu monien käsitteiden alla, kuten sensitiivisyytenä, ujoutena ja estyneisyytenä. (Satri 2015, 35.)

Yleisesti ottaen erityisherkkiä poikia on yhtä paljon kuin herkkiä tyttöjäkin, mutta poikien voi olla haastavampaa käsitellä herkkyyttään. Yhteiskunnan normit ohjaavat vahvasti siihen, millaisia poikien ja miesten kuuluksi olla ja siitä johtuen erilaisuuden tunne voi korostua. Pojat saattavat joutua kieltämään tunteensa ja kipunsa viimeistään kaveriporukan keskellä, mikä on toki tyypillistä kaikille pojille. Erityisherkkien kipukynnys on kuitenkin yleensä hyvin matala, jonka vuoksi tunteiden ja kivun kätkeminen voi olla erityisen haastavaa. (Satri 2014, 115–116.)

Herkkyyssana liitetään usein tunteisiin, itkuisuuteen, heikkouteen tai muuhun hyvin kapea-alaiseen tulkintaan. Erityisherkkä ihminen voi kuitenkin olla sisäisesti hyvinkin vahva, osaava ja pärjäävä. (Satri 2015, 35.) Herkkyydessä onkin eroja, sillä myös herkillä lapsilla on poikkeavuuksia temperamentti- ja persoonallisuudessa. Toiset ovat hyvin vilkkaita, kun toiset taas hyvinkin hiljaisia ja rauhallisia. Ennen kaikkea lapsi tarvitsee ympärilleen herkkyyttä ymmärtäviä kasvattajia. Herkkyyssana ei näyt-

täydy kaikissa tilanteissa sensitiivisenä käytöksensä. Herkät ihmiset ottavat usein muut ihmiset hyvin huomioon, mutta kuormittuneena heidän käytöksensä saattaa muuttua hyvinkin epäystävälliseksi. Herkkyyttä ei voida kuitenkaan pitää ongelmien alkulähteenä tai selittäjänä. Ihmisellä voi olla huono itsetunto ja hän voi kärsiä jännittämisestä, oli hän herkkä tai ei. Ongelmat ovat usein herkkyyden vuoksi erityisen hankalia, mutta herkkyyden ymmärtämisen avulla niihin on helpompi löytää ratkaisuja. Erityisherkkyyks on sekä siunaus että kirous, mutta usein hitaasti kehittyvä sisäinen vahvuus. (Satri 2014, 35–36, 113–114.)

4.1 Erityisherkan lapsen tunnuspiirteitä

Erityisherkillä lapsilla on kyky tehdä yksityiskohtaisia huomioita ympäristöstä ja he havainnoivat tilanteita tarkasti. Tällaiset lapset ovat yleensä empaattisia, älykkeitä, intuitiivisia, luovia, harkitsevia ja tunnontarkkoja. (Aron 2015 b, 32–33.) Erityisherkan vaikuttaessa ylivirittyneeltä, voi kyse olla liiallisista ärsykkeistä (Aron 2015 a, 109). Useat samanaikaiset ärsykkeet uuvuttavat erityisherkkiä lapsia ja ylikuormittuessaan he saattavat vaikuttaa heikkohermoisilta ja yliherkillä. Erityisherkkä lapsi osaa tulkita helposti mielialoja, ilmeitä ja äänensävyjä ja joillakin on kyky oivaltaa ironian taakse piilotettuja merkityksiä. (Aron 2015 b, 32–34.) Tällainen lapsi esimerkiksi suosii hiljaisia leikkejä, on perfektionisti, sopeutuu huonosti isoihin muutoksiin, on hyvin herkkä kivulle, pelästyy helposti sekä esittää paljon kysymyksiä (Satri 2014, 113–114).

Sensitiivinen lapsi havainnoi ja aistii ympäristöönsä tarkasti, jolloin hän saattaa vetäytyä syrjään tarkkailemaan. Tämän vuoksi herkät lapset voivat vaikuttaa ulkopuolisen silmin ujoilta, hiljaisilta ja vetäytyneiltä. He voivat oman kokemuksensa kautta olla kuitenkin hyvin innostuneita ja kiinnostuneita seuratessaan tilanteita sivummalta. Myös ajoittainen yksinolo tulkitaan helposti ujoudeksi, vaikka todellisuudessa se on herkän ihmisen tapa rauhoittaa itseään sekä jäsentää havaintojaan ja kokemuksiaan. Ulkopuolisten ihmettelysten kautta lapsi alkaa vähitellen omaksumaan ujuden identiteetikseen. (Satri 2015, 60–61.)

Tutkimusten mukaan erityisherkillä lapsilla on taipumus reagoida ulkoisiin ärsykkeisiin tavallista voimakkaammin (Aron 2015 a, 55). Erityisherkillä lapset purnaa-

vat helposti erilaisista asioista: liian kuumasta tai kylmästä, kutittavista vaatteista, ruoan mausteisuudesta tai erilaisista hajuista. Tällaiset lapset leikkivät mieluiten yksin, seuraavat muita sivummalta, syövät tuttuja ruokia ja pysyttelevät mielellään yhdessä tietyssä paikassa. (Aron 2015 b, 36.) Erityisherkillä lapset ovat herkempiä ilmassa oleville asioille, he ovat yleensä luovia yhdistelemään asioita keskenään, eikä paikoillaan pysyminen ole heille hankalaa. Erityisherkillä on myös tyypillistä olla taitava hienomotorisissa liikkeissä. (Aron 2015 a, 40.) Karkeamotoriikka puolestaan saattaa olla hyvinkin haastavaa. Esimerkiksi yksityiskohtainen askartelu voi sujua hyvin, mutta pyörällä ajamaan opetteleminen saattaa olla hyvin vaikeaa. (Satri 2014, 118.)

Kuten kaikilla lapsilla, myös erityisherkillä on vaihtelevuutta mielenkiinnon kohteissa. Osa on kiinnostunut matemaattisista ja loogisista pulmista, tai yhteiskunnallisista ongelmista kun taas osa on hyviä keksimään tarinoita. Nämä tietenkin pätevät kaikkiin lapsiin, mutta erityisherkillä lapsilla on taipumusta syventyä tämän kaltaisiin mielenaskareisiin. Erityisherkillä on jatkuva tarve työstää kaikkea koettua perusteellisesti, joskus tämä tapahtuu tietoisesti, mutta tämä prosessointi on myös tiedostamatonta. Siksi erityisherkillä lapsen patistaminen nopeaan päätöksen tekoon saattaa olla hyvin haasteellista. (Aron 2015 b, 34–35.)

4.2 Herkän lapsen virittyneisyys ja tunteiden kirjo

Erityisherkillä lapset saattavat kätkeä surun, pelon ja erityisesti vihan tunteet sisäänsä sen sijaan, että näyttäisivät ne ulkopuolisille (Aron 2015 b, 218). Herkästä ja vetäytyvästä lapsesta ei löydy myöskään tarpeeksi aggressiota esimerkiksi puolustamaan itseään kiusaajilta ja heille onkin luontaisempaa puolustaa toisia kavereita. (Satri 2014, 129.) Erityisherkillä lapsilla saattaa olla vahva halu kostaa kokemansa vääritys jollakin inhottavalla tavalla, mutta oman vihansa ja rangaistuksen pelossa jättävät sen tekemättä. Lapsen tukahduttaessa aidot tunteensa, näyttäytyy se ulkopuolisille kiltteytenä. Aikuinen voi luulla lapsen sopeutuneen uusiin tilanteisiin ongelmitta, vaikka sisimmässään erityisherkillä lapsi murehtii huonoutaan. Uusissa jännittävissä tilanteissa erityisherkillä lapset kokevat tunteet, kuten pelon, kiukun ja surun voimakkaammin kuin muut lapset. He ovat suuremmassa vaarassa

muuttua aroiksi, pelokkaiksi tai masentuneiksi kohdatessaan vastoinkäymisiä. (Aron 2015 b, 35, 219.)

Virittyneisyys voi näkyä ihmisessä punastumisena, tärinänä, sydämen hakkaamisena, käsien vapinana, epäselvänä ajatteluna, vatsan vellomisena, lihasjännityksenä ja käsien tai muiden ruumiinosien hikoiluna. On tärkeää, ettei virittyneisyyttä kuitenkaan sekoiteta pelkoon. Pelon lisäksi myös monet muut tunteet, kuten ilo, uteliaisuus tai suuttumus aiheuttavat virittyneisyyttä. Tilanteen uutuus, ääni tai kaikki silmin havaittu, voivat olla virittyneisyyden taustalla, vaikka ihminen ei tätä usein tiedosta. (Aron 2015 a, 39.)

Jotkut erityishervät lapset saattavat ylivirittyneisyydestä johtuen vaikuttaa tarkkaavaisuus- ja keskittymishäiriöisiltä, ADD-lapsilta. Uhmakohtauksien aikana he saattavat heittäytyä lattialle makaamaan ja huutamaan. Joihinkin lapsiin ylivirittyneisyys vaikuttaa siten, että heistä tulee hiljaisia ja rauhallisia, osa reagoi puolestaan vatsavaivoilla ja päänsäryllä. (Aron 2015 b, 37.) Vaikka herkkä lapsi tarvitsee välillä yksinolon hetkiä, yksinjättämistä ei tulisi käyttää rangaistuskeinona. Kiireiset tilanteet voivat olla hyvinkin kuormittavia aistiherkälle tai muutoksista hermostuvalle lapselle. (Satri 2014, 128.)

4.3 Erityisherävän lapsen kohtaaminen

Ulkopuolisille erityisherkyys näyttäytyy lähinnä ylireagointina verrattuna muihin ihmisiin; herkyys ärsykeille ja vahvemmat tunnereaktiot. Nämä muutamat havaittavissa olevat asiat ymmärretään herkästi väärin, koska erityisherkyys tulee niin voimakkaasti sisältäpäin. (Aron 2015 a, 22.) Kodin ulkopuolella vieraisissa tilanteissa, uusien ihmisten keskuudessa, hervät lapset ovat yleensä hyvin kilttejä. Luontainen temperamentti, lapsen vääriksi kokemat asiat ja ylikuormittuneisuus voivat olla syitä mahdolliseen huonoon käytökseen. Päivähoito-, koulu- ja harrastusympäristöt ihmisineen tulisi miettiä tarkasti, sillä herävän lapsen kohdalla on tärkeää ymmärtää hänen synnynnäinen ominaislaatunsa sekä huomioida temperamenttiero. (Satri 2014, 130.) Aronin (2015 b, 91) mukaan on ensiarvoisen tärkeää hyväksyä herävän lapsen erilaisuus todellisena temperamenttipiirteenä. Tällöin täytyy siis ymmärtää, ettei lapsi teeskentele tai yritä manipuloida muita.

Lapsen ollessa ylivirittynyt, voi kasvattaja helpottaa hänen oloaan pitämällä hänet lähellä. Oman rauhallisuutensa avulla aikuinen opettaa lapselle, miten omia tunteita voi säädellä ja rauhoittaa. Erityisherkkien lasten tunteidensäätelytaito on luonnostaan heikko, joten kasvattajalta vaaditaan lempeää lujuuutta sen ymmärtämiseksi ja rajojen pitämiseksi. Erityisherkkä lapsi voi kuitenkin kokea kosketuksen myös kuormittavana. Tällöin esimerkiksi vain lähimmät ihmiset saavat halata sensitiivisesti herkkää lasta. Uusi ympäristö voi alkuun olla kuormittavaa erityisherkälle lapselle, sillä ympärillä on melua ja hälyä sekä uusia, arvaamattomia aikuisia. (Satri 2014, 127–128, 130.)

Lapsuudessa luodaan itsetunnon, kiintymyssuhteen ja stressinsietokyvyn perusta. Herkille ja usein ujoilta vaikuttaville lapsille turvallisuuden tunne ja onnistumisen kokemukset voivat vahvistaa stressinsietokykyä. Herkkää lasta ei tulisi kuitenkaan liiaksi hemmotella tai suojella, sillä ne ovat yhtä haitallisia kuin jatkuva eteenpäin tuuppiminen. Palautteen saaminen on tärkeää itsetunnon kannalta. Silloin tietää, mitä osaa ja missä onnistuu. Lapsi voi tiedostaa olevansa taitava ja tunnollinen, mutta ilman palautteen saamista hän ei voi tietää olevansa riittävän hyvä. Erityisherkkä voi kuitenkin kokea kehumisen epämiellyttäväksi, joutuen sen kautta muiden huomion ja jopa kateuden kohteeksi. (Satri 2014, 112, 122.)

5 MASLOW’N TARVEHIERARKIA

Tutkimuksessa nostetaan esiin Maslow’n tarvehierarkiasta (ks. Kuvio 1) turvallisuuden, läheisyyden ja rakkauden tarpeet. Koemme näiden tarpeiden vaikuttavan merkittävästi ujojen ja arkojen lasten käyttäytymiseen päiväkodin arjessa. Tällaisten lasten on tärkeä kokea olonsa turvalliseksi, jotta he luottavat kykyihinsä ja uskovat olla juuri sellaisia kuin ovat.

Kuvio 1. Maslow’n tarvehierarkia (Ojala & Ahonen 2003, 20.)

Maslow’n tarvehierarkian avulla voidaan kuvata ihmisen hyvinvoinnin eri osaluokkia, jotka koostuvat erilaisista tarpeista. Alimmalla portaalla ovat fyysiset tarpeet, kuten terveys, ravinto sekä riittävä uni. Toisella tasolla tarpeet liittyvät turvallisuuteen. Turvallisuus sisältää sekä fyysisen että henkisen turvallisuuden tunteen. Tällaisessa ilmapiirissä ei esiinny kiusaamista, eikä tarvitse pelätä mitään. Ihminen tietää mitä kuuluu tehdä ja miten hän siinä onnistuu. Kolmannessa tasossa tarpeet kohdistuvat läheisyyteen ja haluun kuulua johonkin ryhmään. Neljäs taso muodostuu arvostuksen tarpeista. Itsensä toteuttamisen tarve toteutuu ylim-

mällä tasolla, joka sisältää luovuuden, halun kehittää omaa toimintaa, osaamista ja itseään. (Ojala & Ahonen 2003, 20–21.)

5.1 Turvallinen ympäristö

Toimintaympäristöllä tarkoitetaan muun muassa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ympäristöä. Sen arvioinnissa tulee huomioida miten ympäristö palvelee lapsen ja lapsiryhmän tarpeita yksilöllisesti. Fyysinen toimintaympäristö muodostuu konkreettisista ja rakenteellisista tekijöistä, joiden ympäristössä lapsi on päivähoitossa. Psyykkisellä toimintaympäristöllä tarkoitetaan tunneilmastoa tai ilmapiiriä, joka vallitsee tilassa ja tilanteissa. Se ei ole selkeästi näkyvää tai kuuluvaa, joten sen arviointi vaatii kasvattajilta enemmän kuin fyysinen toimintaympäristö. Keskeisintä siinä ovat kasvattajan asenne ja tapa toimia. Hyvä psyykinen toimintaympäristö antaa lapselle oikeuden olla turvassa. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia, ettei ympäristössä ole pelkoja aiheuttavia tekijöitä. Sosiaalinen toimintaympäristö pitää sisällään ryhmän dynamiikan ja sisäisen toiminnan sekä ihmisten välisen vuorovaikutuksen. Koko hoitopäivän sisältö liittyy sosiaaliseen toimintaympäristöön. (Koivunen 2009, 179, 182–183.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat niin rakennetut tilat kuin lähiympäristökin. Lisäksi tähän sisältyy eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt materiaaleineen ja välineineen. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla myönteinen, jolloin lasten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät tekijät tulee huomioida. (Stakes 2005, 17–18.)

Aikuinen tukee lapsen itseluottamuksen kehitystä huomioimalla lapsen tunteet ja tarpeet, jolloin uudet ja tutut tilanteet ovat lapselle turvallisia (Aron 2015 b, 217). Borban teorian mukaan itsetunnosta voidaan erottaa viisi eri ulottuvuutta: turvallisuus, itsensä tiedostaminen, liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunne, tehtävätietoisuus ja pätevyyden tunne. Turvallisuuden tunnetta pidetään itsetunnon tärkeimpänä rakenteena. Se tuo ihmiselle hyvää oloa, jolloin hän luottaa muihin ihmisiin myös uusissa tilanteissa. Turvallisuuden tunne koostuu sekä fyysisestä että emotionaalista turvallisuudesta. Tällöin lapsi luottaa kasvattajiinsa, ymmärtää säännöt ja tietää häntä koskevat käyttäytymisen rajat. Myös Maslow tuo teoriassaan

esiin turvallisuuden tunteen tärkeyden osana emotionaalista kehitystä. Tämä tarkoittaa, että kasvuympäristön tulee olla paikka, jossa lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii uutta. Lapsen kokiessa turvallisuutta, hän uskaltaa ottaa riskejä, haluaa osallistua ja tietää keneen luottaa. Sen sijaan turvallisuuden tunteen puuttuessa lapsi välttelee sosiaalisia tilanteita, eristäytyy, epäilee ja stressaantuu, mikä näyttäytyy psykosomaattisina oireina. (Aho 1996, 56–59.)

Turvallinen ilmapiiri antaa lapselle tilaa ja luvan ilmaista erilaisia tunteita. Myös tunteiden sanottaminen on tärkeää, jotta lapsi voi kokea turvallisuuden tunnetta. Lapsen tunteiden kuunteleminen ja ymmärtäminen vaatiikin kiireetöntä aikataulua. Lapsen elämässä rutiinit ja toistot tekevät arjesta turvallisen. Säännöllisen rakenteen puuttuminen arjesta tuottaa lapselle turvattomuuden tunnetta. Säännönmukaisuuden ja rutiinien puuttuessa arki on lapselle kaoottista ja ennakoimatonta, mikä aiheuttaa lapselle stressiä. Monissa tutkimuksissa on ilmennyt sekasortoisen ja kaoottisen arjen vähentävän lapsen sosiaalisia taitoja, kykyä yhteisleikkiin sekä kielen kehityksen hidastumista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 19–20, 120.)

5.2 Läheisyyden ja rakkauden tarve

Pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet edistävät lapsen hyvinvointia (Stakes 2015, 15). Sensitiivisyys, jonka avulla aikuinen tunnistaa lapsen erilaisia tunnetiloja, on aikuisen toiminnassa hyvin merkittävää. Mikäli aikuisella ei ole tällaista herkkyyttä, on hänen vaikea ymmärtää lapsen aloitteita, mielenkiinnonkohteita, tai mitä lapsi milloinkin haluaa tai toivoo. (Mikkola & Nivalainen 2010, 21.) Sensitiivisyys onkin tärkeää erityisesti ujojen lasten kohdalla, sillä he eivät välttämättä itse uskalla näyttää aitoja tunnetilojaan tai mielenkiinnonkohteitaan.

Kontos, Howes, Shinn ja Galinsky ovat tutkimuksessaan nostaneet esiin aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laadun määrittelyssä käsiteparit herkkyyys, kovuus, kylmyys ja välinpitämättömyys. Herkkyyys tarkoittaa lämminhenkisyyttä, huolehtivaisuutta ja sitoutumista, jolloin aikuinen vastaa lapsen hätään ja pyrkii lohduttamaan häntä. Kovuus ja kylmyys näyttäytyvät kasvattajan käyttäytymisessä kriittisyytenä, uhkaavana sekä rankaisevana. Tällöin aikuinen saattaa halveksia lapsen käytöstä, jopa muiden lasten kuullen. Välinpitämätön kasvattaja puolestaan

jättää lapsen huolen kokonaan huomioimatta ja antaa hänen surra yksinään pitkiäkin aikoja tilanteeseen puuttumatta. (Hujala, Parrila, Lindberg, Nivala, Tauriainen & Vartiainen 1999, 135.)

Jo pieni lapsi ymmärtää ympäristönsä tunnekieltä. Aikuisen tapa huomioida ja kohdata lapsi sekä vastata hänen tarpeisiinsa, herättää aina erilaisia tunteita, kuten turvallisuutta ja pelkoa tai mielihyvää ja turhautumista. Lapsi kokee tunteet voimakkaasti itsessään, vaikka hän ei vielä osaa käsitellä, eikä eritellä erilaisia tunteita. Lapsen saadessa osakseen hyväksyntää ja läheisyyttä, kehittyy ja vahvistuu perusturvallisuus arjen jokapäiväisissä kohtaamisissa. On hyvin tärkeää, että lapsi kokee olevansa erityinen ainakin yhdelle aikuiselle. Lapsi kasvaa ja rakentaa käsitystä itsestään ja taidoistaan päiväkodin ilmapiirissä, jonka kasvattajat luovat omalla olemisellaan ja toiminnallaan. Omahoitajuusmallia toteuttavissa päiväkoedeissa lapselle on määritetty oma aikuinen, joka auttaa häntä liittymään osaksi ryhmää. Näin lapsi voi luottaa siihen, että hänestä välitetään ja huolehditaan, koska hänellä on ainakin yksi turvallinen aikuinen. (Mikkola & Nivalainen 2010, 20–21, 34.) Omahoitajuuden parhaat puolet kääntyvät itseään vastaan, jos hoitajalta puuttuu sensitiivisyys. Tällöin kasvattajalta puuttuu edellytykset luottamuksellisen suhteen luomiseen lapsen kanssa, mikä on omahoitajan tärkein tehtävä. (Kalliala 2009, 269–270.)

5.3 Tarpeiden täytyminen päivähoitossa

Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi hänen perustarpeistaan huolehditaan ja terveyttä, sekä toimintakykyä ylläpidetään. Tällöin lapsi saa tunteen siitä, että häntä arvostetaan, tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä saa vahvistusta terveille itsetunnolle. Tällöin hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin on. Lapsi tulee kohdata yksilöllisten tarpeiden ja persoonallisuuden kautta, oman perhekulttuurinsa mukaisesti, jolloin hän kokee olevansa tasa-arvoinen muiden lasten kanssa. (Stakes 2005, 15.)

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan päiväkotien toiminta tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. Toiminnassa tulee huomioida lapsen ikä, yksilöllisyys ja erilaiset kehitystarpeet. Lapsen aito kuuleminen ja herkkyys lasta kohtaan ovat lapsilähtöisen toiminnan perusta. Turvallinen ja kiireetön ilmapiiri muo-

dostavat aidon vuorovaikutuksen aikuisen ja lapsen välille. (Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 11, 17.) Vaikka varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu lapsilähtöinen toiminta ja yksilöllisten tarpeiden huomiointi, päiväkodissa ei ole kuitenkaan aina itsestään selvää, että lapsi kohdataan kokonaisvaltaisesti. Usein nämä asiat jäävät kuitenkin yksittäisen työntekijän henkilökohtaisten taitojen ja vaistojen varaan. (Mikkola & Nivalainen 2010, 14–15.)

Lapsilähtöisyys lähtee lapsen yksilöllisestä kunnioittamisesta ja tarpeiden tunnistamisesta. Tällöin toiminta tulisi suunnitella siten, ettei yksittäistä lasta huomioida ainoastaan osana ryhmää. Aikuisen rooli on uskoa lapsen spontaaniin haluun ja kykyyn oppia ja kasvaa. (Kalliala 2009, 22.) Lapsilähtöisyyttä pidetään varhaiskasvatuksen perustana. Mikäli toimittaisiin aikuiskeskisellä kasvatusotteella, aikuisen näkökulma ja tarpeet menisivät etusijalle. Tällöin lapsen tarpeet tulisivat ohitetuiksi. Lapsilähtöisyydellä ei tarkoiteta sitä, että lapset saisivat johtaa toimintaa ja aikuiset voisivat vierittää tehtäviään lasten harteille. Osallisuuden toteutuessa ja lapsen tuntiessa yhteenkuuluvuutta, on hänellä mahdollisuus tulla kuulluksi päiväkodin jokapäiväisessä arjessa. Lapsilähtöisyydessä on tavoiteltavaa, että lapsi saa vaikuttaa omiin asioihinsa tarkoituksenmukaisesti, kehitykselleen sopivalla tavalla. (Kalliala 2012, 47–48.)

Osallisuuden perustana voidaan pitää sitä, että lapsi tulee kohdatuksi, kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tyydytetään. Hartin luoma malli osallisuuden tikapuista kuvastaa, miten kasvattajat antavat lapselle mahdollisuuden osallisuuden rakentumiselle ja miten lapset sijoittuvat eri portaille. Tikapuista voidaan erottaa kahdeksan eri osallisuuden tasoista muodostuvaa askelmaa. Tikapuiden pääajatuksena on osallisuuden vahvistuminen sen mukaan, mitä ylemmälle tikapuissa päädytään. Kolmella ensimmäisellä portaalla lapsen osallisuus ei toteudu, vaan lapsia ohjataan ja he ovat mukana ikään kuin muodon vuoksi. Neljännellä portaalla lasten osallistuminen on vapaaehtoista ja heidän mielipidettään kunnioitetaan, vaikka aikuiset tekevät lopullisen päätöksen. Vasta seitsemännellä askelmalla lapset ovat toiminnan toteuttajina, aikuisten jäädessä taka-alalle. Kahdeksannella portaalla päätöksenteko on tasavertaista aikuisten ja lasten välillä, jolloin toiminta voidaan oikeasti nähdä lapsilähtöisenä. (Eskel & Marttila 2013, 78–81.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Vaikka ujous ja arkuus ovat tunnettuja temperamenttipiirteitä, ei niistä ole löydetävissä juurikaan aikaisempia tutkimuksia alle kouluikäisiin liittyen. Tutkimukset koskevat lähinnä samantyyppisiä temperamenttipiirteitä, kuten kiltteyttä, vetäytyneisyyttä ja hiljaisia lapsia. Ujous ja arkuus voivat esiintyä tutkimusten sisällöissä, mutta useimmissa tutkimuksissa ne eivät ole päätutkimusaiheina. Erityisherkyys on puolestaan melko uusi käsite ja sen osoittaa tutkimusten vähäinen määrä. Kojonen-Kyllösen Pro gradu -tutkielma käsittelee herkkyyttä aikuisiällä ja Tähtisen opinnäytetyö erityisherkkiä lapsia päiväkodissa. Turvallisen ympäristön kokonaisuudesta, joka pitää sisällään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden, ei löydy juurikaan aikaisempia tutkimuksia. Nämä turvallisuuden osa-alueet saattavat olla osana hyvinvoinnin tutkimista, mutta eivät kuitenkaan liitettynä lapsen turvallisuuden kokemiseen ja siihen, että lapsi uskaltaisi toimia omana itsenään.

Mari Vuorisalo on tehnyt väitöskirjan aiheesta *Lasten kentät ja pääomat - osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa*. Väitöskirjassa nousee esiin muun muassa se, miten eriarvoistumista tapahtuu myös päiväkodin arjessa. Rohkeille lapsille tarjoutuu enemmän mahdollisuuksia puheenvuoroihin aikuisen kanssa isossa ryhmässä, toisin kuin hiljaisemmilla lapsilla. Nämä lapset eivät välttämättä osaa, rohkene tai halua käyttää puheenvuoroja ison ryhmän edessä. (Vuorisalo 2013, 122.)

Tiina Kojonen-Kyllösen tutkimus käsittelee aikuisiän *Kokemuksia ja havaintoja herkkyydestä*. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella herkkyyden kokemuksia, jotka ilmenevät aikuisilla ihmissuhteissa ja tunne-elämässä. Tämän lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten herkyys koetaan työelämässä, miten vastaajat ovat tulleet tietoisiksi herkkyydestään sekä miten he suhtautuvat siihen ja selittävät herkkyyden kokemansa mukaan. Tutkimuksesta selvisi kokemusten herkkyydestä olevan sekä myönteisiä että kielteisiä, niin työympäristössä kuin yksityiselämässäkin. Herkkyyttä ilmaistaan eri tavoin: se voi jäädä muilta näkymättömäksi, näkyä käytöksessä tai voimakkaan ilmaisun purkautumisena. Koettu herkyys onkin eri kuin havaittu herkyys. Herkyys koetaankin erilaisten sisä-

sen ja ulkoisen ympäristön ärsykkeiden synnyttäminä voimakkaina tunteina ja reaktioina. (Kojonen-Kyllönen 2012.)

Anna-Matilda Tähtinen on tehnyt opinnäytetyön aiheesta *Erityisherkkä lapsi päiväkodissa*. Tarkoituksena oli selvittää erityisherkkyyden näkyvyys ja sen huomiointaminen Porin alueen päiväkodeissa. Tutkimustulosten mukaan erityisherkkyyttä tunnustetaan päivähoiton henkilökunnan keskuudessa ja sen todetaan tuovan monenlaisia haasteita päivähoiton arkeen. Lapsen herkkyys näkyy yksilöllisesti lapsesta ja tilanteesta riippuen. (Tähtinen 2015.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Päätutkimusongelmana oli, miten lastentarhanopettajat huomioivat ujoja, arkoja ja erityisherkkiä lapsia vuorohoitopäiväkodissa. Alatutkimusongelmina tutkittiin, mitä turvallinen ympäristö tarkoittaa näiden lasten kohdalla sekä miten lastentarhanopettajat ajattelevat sen toteutuvan, jotta lapset uskaltaisivat toimia omana itsenään ryhmässä. Tutkimus oli laadullinen, se toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelulla ja aineiston purkamisessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

7.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Sen avulla pyritään kokonaisvaltaiseen, todellisen elämän tutkimiseen. Laadullisen tutkimusmenetelmän kohdejoukko valitaan aina tarkoituksenmukaisesti ja välteetään satunnaisotosmenetelmän käyttämistä. Tutkimuksessa tapaukset ovat ainutlaatuisia ja aineistoa tulkitaan aina sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–164.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto luodaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja tutkittavina ovat ihmiset. Tällä tarkoitetaan tutkijan pitävän luotettavampana havainnointia ja keskusteluja kuin erilaisin testein hankittua tietoa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään induktiivista analyysiä, jolloin pyrkimyksenä on tuoda esiin odottamattomia seikkoja. Tästä syystä lähtökohtana ei ole hypoteesien tai teorian testaaminen, vaan aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu. Aineisto hankitaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa esimerkiksi haastattelulla tai havainnoimalla. Tapauksia käsitellään aina ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

7.2 Aineistonhankinta

Aineistonhankinta toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelulla ja tutkimukseen osallistui kuusi vuorohoitopäiväkodissa työskentelevää lastentarhanopettajaa. Heidän työkokemuksensa vuorohoidossa vaihteli kuukausista useisiin vuosiin.

Tutkimuslupa saatiin Vaasan varhaiskasvatuksen johtajalta keväällä 2015. Tämän jälkeen oltiin yhteydessä lastentarhanopettajiin ja haastattelukysymykset lähetettiin heille sähköpostilla etukäteen. Näin ollen heillä oli mahdollisuus tutustua kysymyksiin ennakkoon. Haastattelu toteutettiin sille varatussa rauhallisessa tilassa, jotta välttyttiin mahdollisilta häiriötekijöiltä. Lastentarhanopettajat vastaavat pääosin lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, jonka vuoksi juuri heidän näkemyksensä haluttiin tuoda esiin ujojen, arkojen ja erityisherkkien huomioimisesta vuorohoidossa.

Tutkimuksen kohteeksi valittiin tarkoituksenmukaisesti vuorohoitopäiväkoti normaalin päiväkodin sijaan, koska ympärivuorokautinen aukiolo tuo omanlaisiaan haasteita arjen pyörittämiseen. Lisäksi vuorohoitopäiväkodeista on toteutettu melko vähän aikaisempia tutkimuksia Länsi-Suomen alueella. Haastattelun 11 kysymystä löytyvät liitteestä 1. Aineistonkeruumenetelmistä päädyttiin haastatteluun, sillä haluttiin luoda aito kontakti ja keskustelutilanne tutkimukseen osallistuvien kanssa. Aiheena ujut, arat ja erityisherkkät lapset ei ollut myöskään niin arkaluontoinen, ettei siitä olisi haastatteluiden kautta saatu luotettavaa tietoa.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan kysymykset ovat puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille samat, eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. Tällöin haastateltavat voivat vastata kysymyksiin omin sanoin. Robson (1995) puolestaan toteaa kysymyksien olevan ennalta määrättyjä puolistrukturoidussa haastattelussa, mutta sanamuotoa voidaan vaihtaa haastattelun aikana. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Puolistrukturoitua haastattelua voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi, jolloin pyritään löytämään tutkimuksen kannalta merkityksellisiä vastauksia. Kysymysten teemat perustuvat tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn, eli tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.)

Aineistonhankinnassa haastattelulla on etuna sen joustavuus, sillä tutkimuksen aikana on mahdollista toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelun etuna on myös tilanteen kokonaisvaltainen havainnointi siitä, mitä ja miten sanotaan. On tärkeää, että haastattelussa saadaan mahdollisimman paljon tietoa tutkit-

tavasta aiheesta ja tämän vuoksi haastattelukysymykset tulee lähettää pohdittavaksi haastateltaville jo hyvissä ajoin ennen haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 75–78.) Haastattelun etuna on se, että tutkimukseen saadaan mukaan sellaiset henkilöt, joilla uskotaan olevan tietoa tutkittavasta asiasta. Heikentävänä tekijänä haastattelun luotettavuudessa on ihmisen taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava voi haluta esiintyä esimerkiksi hyvänä kansalaisena, moraaliset ja sosiaaliset velvollisuuden täyttävänä ihmisenä, tai paljon tietävänä kulttuuripersoonana. Haastattelu on aina sidottuna tilanteeseen ja kontekstiin, jolloin haastateltava voi puhua eri tavalla kuin puhuisi jossain toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 206–207.)

Haastattelun aikana oli mahdollista oikaista esiin tulleita epäselvyyksiä. Haastattelukysymyksistä 10 ja 11 olivat rakenteeltaan melko samanlaisia ja niitä täytyi selvittää joidenkin haastatteluiden aikana. Kysymyksellä 10 haluttiin selvittää, mitä turvallinen ympäristö tarkoittaa vuorohoidossa, kun taas kysymys 11 koski turvallisen ympäristön huomioimista vuorohoidossa. (liite 1) Tämän vuoksi kysymystä 11 täsmennettiin lisäkysymyksellä, miten vuorohoidon turvallinen ympäristö eroaa normaalista päivähoidosta. Vaikka kysymykset olivat samoja jokaisen haastateltavan kohdalla, saattoivat sanamuodot muotoutua ja vaihdella eri haastatteluiden välillä.

7.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada kuvattua tutkittava ilmiö tiivistetysti ja yleisessä muodossa. Sen avulla kerätty aineisto saadaan järjestettyä johtopäätöksen tekoa varten. Johtopäätöksiä tehdessä tulee ymmärtää tutkittavien näkökulma tutkittavasta aiheesta ja mitä nämä asiat heille merkitsevät. Sisällönanalyysin haasteena voidaan nähdä sen keskeneräisyys; analyysia voidaan kuvata tarkasti, mutta johtopäätökset voivat jäädä pelkästään järjestetyn aineiston esittelyksi. Vaikka laadullisen tutkimuksen aineisto tuo esiin useita mielenkiintoisia asioita, on osattava pysyä omassa aiheessa. Tämän vuoksi onkin valittava ja rajattava tarkasti, mitä tutkimuksella halutaan tuoda ilmi. Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan aineistolähtöinen laadullinen aineiston analyysi voidaan jakaa kolmeen vai-

heeseen: aineiston pelkistämiseen, ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92, 103, 108, 113.)

Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, eli kirjoitettiin puhtaaksi sanasanaisesti jälkikäteen. Aineiston litterointi on tavallisempaa, kuin että johtopäätökset tehtäisiin suoraan äänitallenteista (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Tutkimuksen aineistoanalyysi toteutettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia hyväksi käyttäen. Aineistoanalyysi aloitettiin käymällä läpi vastauksia yksitellen. Litteroidusta tekstistä etsittiin kysymykseen vastaavat ilmaukset, jotka alleviivattiin. Nämä ilmaukset listattiin, jonka jälkeen niistä etsittiin samankaltaisuudet ja erilaisuudet. Näistä muodostettiin pääluokan lisäksi ylä- ja alaluokat. Ilmaukset sisällytettiin kahdesta neljään yläluokkaan, joista tehtiin pylvädiagrammit selkeyttämään aineistoanalyysia.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimustulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä. Näin ollen tehdyn tutkimuksen luotettavuutta pyritään arvioimaan erilaisin keinoin. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä, eli onko tutkittu sitä, mitä on luvattu. Reliabiliteetilla puolestaan kuvataan tutkimustulosten toistettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.) Hirsjärvi ym. nostavat esiin näiden käsitteiden kritiikin kvalitatiivisessa tutkimuksessa, sillä ne on kehitetty määrällisen tutkimuksen piirissä ja ne vastaavat täten vain kvantitatiivisen tutkimuksen tarpeita. Voidaan ajatella kaikkien ihmisten ja kulttuurien olevan ainutlaatuisia, eikä kahta samanlaista tapausta ole olemassa. Näin ollen reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä on haasteellista käyttää sellaisenaan haastattelututkimuksissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Kaikissa tutkimuksissa luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi kuitenkin jollakin tavalla arvioida. Hirsjärvi ym. nostavat esiin Janesickin ajatuksen siitä, että laadullisen tutkimuksen ydinasioita ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Näin ollen tutkimuksen validius tarkoittaa kuvauksen ja siihen liitettyjen tulkintojen yhteensopivuutta. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan

täsmällinen selostus tutkimuksen toteutuksesta. Esimerkiksi mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat, tutkijan oma itsearviointi ja haastatteluihin käytetty aika ovat olennaisia asioita haastattelu- ja havainnointitutkimuksen luotettavuuteen. Olosuhteet, joissa aineisto on hankittu, tulisi tuoda esiin selvästi ja totuudenmukaisesti. Luokittelu on keskeistä kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoanalyysissä. Lukijan tulee saada selville luokittelun syntymisen alkujuuret ja luokittelujen peruste. Tulosten tulkintaan pätee sama tarkkuuden vaatimus: lukijan tulee tietää, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja ja mihin päätelmät perustuvat. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.)

Tuomen ja Sarajärven (2013, 125–126) mukaan on yllättävää, miten vähän kvalitatiivisen tutkimuksen oppaissa painotetaan tutkijan moraalialia ja tutkimuksen etiikkaa. He tuovat esiin Haaparannan ja Niiniluodon esittämät viisi tieteen etiikan tärkeää peruskysymystä: millaista on hyvä tutkimus, onko tiedonkeruu hyväksyttävää, miten tutkimusaiheet valitaan, millaisia tutkimustuloksia voidaan tavoitella sekä millaisia keinoja voidaan käyttää. Nämä kysymykset ovat hyvän tutkimuksen pääperiaatteita.

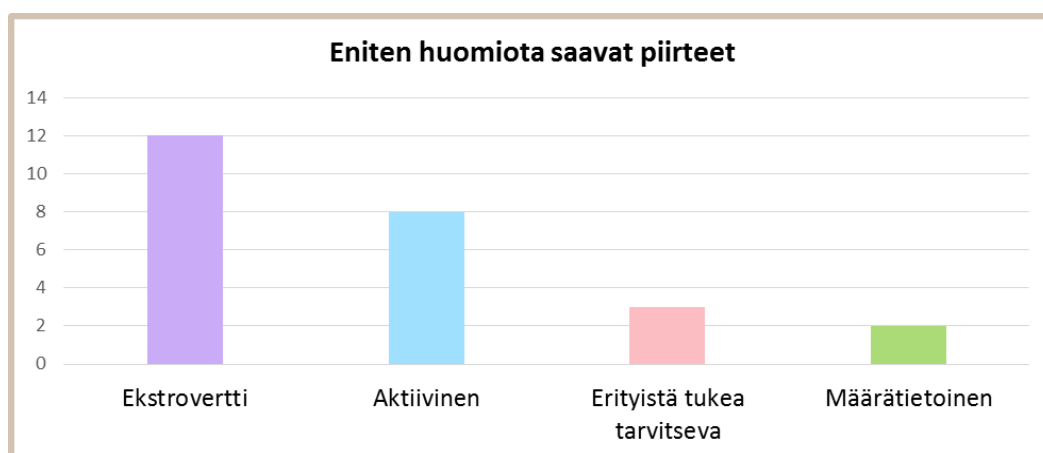
Tutkimuksessa nämä viisi tieteen etiikan peruskysymystä näyttäytyivät usealla tavalla. Tutkimusaihe valittiin sen pohjalta, ettei samankaltaisilla käsitteillä oltu aikaisemmin tehty tutkimusta Länsi-Suomen alueella. Vaasan ammattikorkeakoulun aikaisempia opinnäytetöitä ei ollut myöskään toteutettu vuorohoitoon liittyen. Täten tutkimustulosten toivottiin antavan jotain uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Aineistonhankinnassa toteutui eettisyys, sillä haastateltavat olivat mukana vapaaehtoisesti, eikä heidän henkilöllisyyttään tuotu esiin missään tutkimuksen vaiheessa. Tutkimus tehtiin objektiivisesti, eivätkä ennako-oletukset ja tiedot vaikuttaneet tutkimustuloksiin. Tutkimuksen haluttiin olevan jollain tavalla merkityksellinen myös siihen osallistuville lastentarhanopettajille. Heidän toivottiin saavan ajatuksia ja uudenlaisia näkökulmia ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten kanssa toimimiseen, miettiessään vastauksia haastattelukysymyksiin. Joka tapauksessa tutkimus antoi tutkijoille paljon tietoa koskien tulevaa työtä lasten parissa. Koettiin, että hyvä tutkimus myös innoittaa ja mahdollistaa jatkotutkimuksia aiheeseen liittyen.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Haastattelussa oli mukana kuusi lastentarhanopettajaa ja anonyymiyden takaamiseksi heistä puhutaan yhteisellä nimikkeellä *haastateltavat*. Tutkimustulosten avaamisessa käytettiin haastateltavien suoria lainauksia, joiden avulla haluttiin tuoda asiat esiin juuri niin kuin he ne ilmaisivat. Nämä suorat lainaukset ovat erotettavissa kursivoidulla tekstillä. Aineistoanalyysin avulla haastatteluista poimittiin ilmaisut, joista alaluokat muodostuivat. Nämä alaluokat muodostettiin yhteiseksi yläluokaksi, jotka on esitetty alla olevien kuvioden avulla. Joidenkin yläluokkien ilmaisujen määrä on suurempi kuin haastateltavien määrä, sillä ne sisältävät useita ilmaisuja samalta haastateltavalta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat naisia ja työskentelivät samassa vuorohoitopäiväkodissä. Haastattelun alkusi haastateltavilta kysyttiin, miten pitkään he ovat työskennelleet vuorohoidossa. Työkokemus vaihteli kuukausista useisiin vuosiin, mutta sillä ei ollut merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiin.

8.1 Huomion jakautuminen ryhmässä

Kysymyksessä 2 haettiin vastausta siihen, millaiset lapset saavat eniten huomiota lapsiryhmässä ja millaisia he ovat luonteeltaan. Kysymyksen avulla haluttiin selvittää, ovatko ujon, aran ja erityisherkan lapsen piirteet sellaisia, jotka nousevat esiin lapsiryhmässä (kuvio 2).

Kuvio 2. Eniten huomiota saavien piirteiden ilmaisut

Ekstrovertti (12). Haastateltavat kuvailivat näitä lapsia rohkeiksi, vilkkaiksi, ulospäinsuuntautuneiksi, äänekkäiksi ja hyvät vuorovaikutustaidot omaaviksi. Äänekkyyks mainittiin eri haastateltavien toimesta neljä kertaa, ulospäinsuuntautuneisuus kolmesti ja rohkeus puolestaan kaksi kertaa. Hyvät vuorovaikutustaidot tulivat esiin yhdessä ja vilkkaus kahdessa vastauksessa.

”Ne kaikista vilkkaimmat ja äänekkäimmät ja semmoset rohkeat ja sosiaaliset.”

”Ulospäinsuuntautuneet tulee itse hakemaan sitä huomioo.”

Aktiivinen (8). Toiseksi eniten vastauksista erottui aktiivisuuden yläluokkaan kuuluvat ilmaisut. Näistä aktiivisuutta kuvaavista ilmauksista huomionhakuisuus mainittiin kolme kertaa, negatiivinen huomionhaku kolmesti ja kontaktia ottavat lapset kaksi kertaa. Aktiiviset lapset hakevat sekä positiivista että negatiivista huomiota, niin aikuisilta kuin myös toisilta lapsilta. Haastateltavat kuvailivat eniten huomiota saavien lapsien luonnetta seuraavanlaisesti:

”Jotka ottaa kontaktia niinku koko ajan kaikkiin ja kaikkeen.”

”Tekee koko ajan jotain sellasta mitä ei saa tehdä. [...] et ne hakee sitä negatiivista huomiota. Jos ne ei saa sitä muuten niin se haetaan sillä.”

”Ne jotka eniten käy nipistelemässä kaveria.”

Erytystä tukea tarvitseva (3). Kolmanneksi yläluokaksi muodostui erityistä tukea tarvitsevat lapset, jotka mainittiin kolmen haastateltavan vastauksessa. Vastauksista ei käynyt kuitenkaan ilmi, miten, keneltä ja millaista huomiota tällaiset lapset saavat.

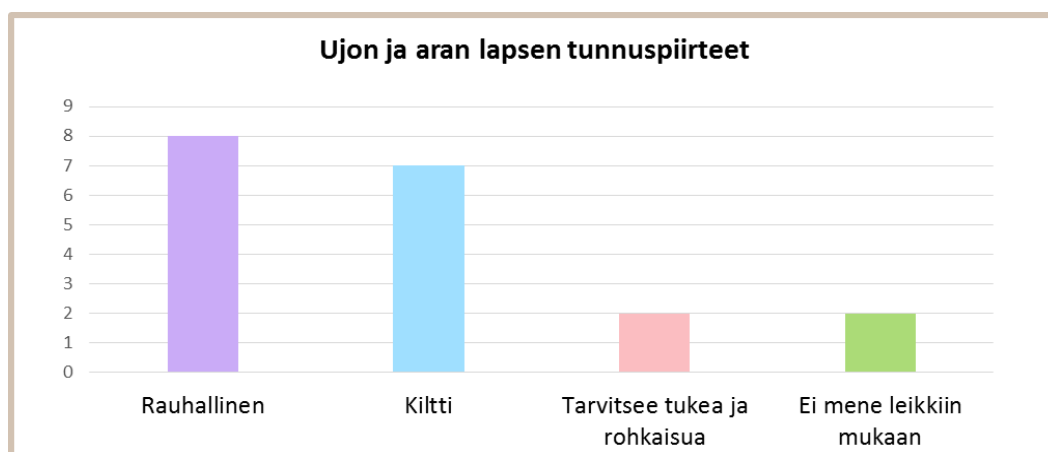
Määrätietoisuus (2). Haastatteluista nousi esiin voimakastahtoisuus ja johtamistaidot, jotka ovat määrätietoisuuden ilmaisuja. Johtamistaidoilla tarkoitettiin lapsen kykyä organisoida ja johtaa muita lapsia leikissä, jolloin he saavat huomion ryhmän keskuudessa. Yksi haastateltava totesi huomion jakautuvan niille, jotka sen ottavat, kun taas toinen nosti esiin aikuisen roolin merkityksen.

”Aika voimakastahtosiakin, sillai et ne tuo sen oman tahtonsa esille ja ottaa sen paikkansa.”

”Ja myös kavereitten huomiota [...] et ne osaa hyvin niinkö organisoida ja johtaa.”

”Se on se meidän opettajien ammattitaito täällä, että jokainen lapsi sais sitä huomioo.”

Kysymyksessä 3 haluttiin selvittää, mistä tiedetään lapsen olevan temperamentiltaan ujo tai arka ja miten se näkyy hänen toiminnassaan. Tämän kysymyksen avulla pyrittiin löytämään ujon ja aran lapsen tunnuspiirteitä (kuvio 3).

Kuvio 3. Ujon ja aran lapsen tunnuspiirteiden ilmaisut

Rauhallinen (8). Haastatteluiden mukaan rauhallisuus oli piirre, joista ujo tai arka lapsi useimmiten tunnistetaan. Näistä rauhallisuutta kuvaavista ilmaisuista hiljaisuus ja tarkkailevaisuus mainittiin neljästi ja vetäytyminen neljä kertaa. Yksi haastateltavista kuvaili ujon ja aran lapsen vetäytyvän helposti pois ryhmästä ja viihtyvän paljon yksikseen. Haastateltavat luonnehtivat ujoja ja arkoja lapsia siten, etteivät he tuo helposti mielipiteitään esille, eivätkä ole aloitteellisia. Ujoa ja arkaa lasta kuvailtiin seuraavanlaisesti:

”Ei puhu ei pukahda et mielummin sit on hiljaa.”

”Kattelee vähä siitä sivusta. Siinä menee vaan sit vähä kauemmin, ennenku ne pääsee siihen (ryhmään) mukaan.”

Kiltti (7). Ujoa ja arkaa lasta kuvailtaessa, nousi esiin kiltin lapsen tunnuspiirteitä. Kiltin lapsen ilmauksista ryhmään sulautuminen mainittiin kahdesti, lapsi, joka ei ole huomionhakuinen tuotiin esiin kahdesti, lapsi, joka ei tuo mielipiteitään esiin kahdesti ja tottelevaisuus yhden kerran. Useissa vastauksissa nousi esiin, että ujo

tai arka lapsi ei välttämättä osaa tai uskalla hakea huomiota ja sen vuoksi kasvattajan onkin erityisen tärkeää tiedostaa tällainen lapsi ryhmässä.

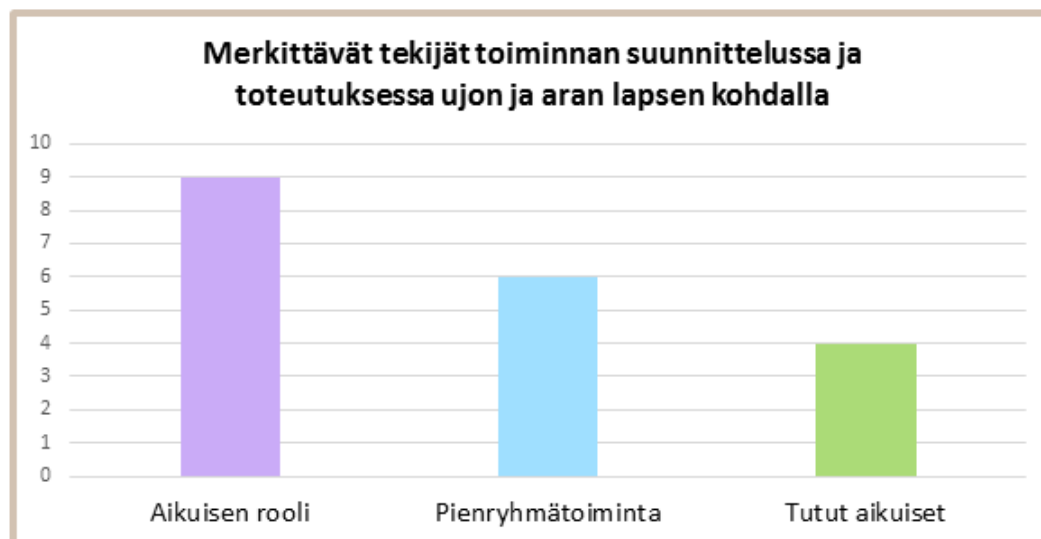
”Niitä ei meinaa huomata ja ne menee ryhmän mukana [...] ne on ensimmäisenä tekemäs sitä mitä pitääkin.”

Tarvitsee tukea ja rohkaisua (2). Ujon ja aran lapsen tunnuspiirteissä mainittiin rohkaisun ja tuen tarvitseminen. Tällöin ujo tai arka lapsi turvautuu helposti yhteen tutuimpaan aikuiseen. Hän tarvitsee aikuisen tukea, rohkaisua ja kehoitusta toimiakseen ryhmässä.

Ei mene leikkiin mukaan (2). Vaikeus leikkiin mukaan menemiseen mainittiin kahdesti, kysyttäessä ujon ja aran lapsen tunnuspiirteitä. Haastateltavat mainitsivat, että tällaisilla lapsilla voi kestää kauan, ennen kuin he löytävät kavereita.

8.2 Ujojen ja arkojen huomiointi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa

Kysymyksen 4 tarkoitus oli selvittää ujojen ja arkojen huomioimista toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tällä haluttiin hakea vastausta siihen, miten nämä lapset otetaan yksilöinä huomioon isossa lapsiryhmässä (kuvio 4).

Kuvio 4. Merkittävien tekijöiden ilmaisu toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa ujon ja aran lapsen kohdalla

Aikuisen rooli (9). Aikuisen rooli korostui useassa haastattelussa kysyttäessä ujojen ja arkojen huomioimisesta toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä

piti sisällään kolme ilmausta lapsen tukemisesta ja tuntemisesta sekä yhden ujojen tiedostamisesta. Sen lisäksi lapsen yksilökohtainen tunteminen, aikuinen-lapsi-toiminnot sekä leikkiympäristön suunnittelu nousivat vastauksissa esiin aikuisen rooliin liittyen yhteensä viidessä haastattelussa. Yhden haastateltavan mukaan aikuisen tulee olla lähellä ujoa ja arkaa lasta pystyäkseen havaitsemaan tilanteet, joissa lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea. Aikuisen rooli tuli esiin myös siinä, että välillä aikuinen valitsee lapsille leikkiparit ja -ympäristön. Tämä mahdollistaa ujoille lapsille rauhallisemman leikin, jossa he uskaltavat tuoda ajatuksia ja ideoita helpommin esiin.

”Lapsi uskaltaa paremmin siinä melkein aikuisen kans kahestaan [...], tuetaan sitä lasta ja saadaan se vähän avautumaan ja tekemään asioita.”

”Huomioi ja ymmärtää, et siellä on niitä ujompia ja arempia.”

Pienryhmätoiminta (6). Kaikkien kuuden haastateltavan vastauksissa nousi esiin pienryhmätoiminta. Sen tärkeänä ominaisuutena pidetään mahdollisuutta jakaa ryhmät esimerkiksi temperamentti- ja persoonallisuuden mukaan, jolloin toiminta voidaan suunnitella palvelemaan ryhmän lapsia heille sopivalla tavalla. Tällaisen toiminnan avulla pystytään haastateltavien kokemuksen mukaan ottamaan ujojen ja arkojen lapset paremmin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Etuna nähdään se, että ryhmän sisällä kaikki tuntee toisensa.

”Lapsia on sen verran vähän et sä tunnet ne lapset ja ne lapset tuntee myös sut.”

”Niissä voi ainaki huomioida sen, että ois sellasia kavereita, jotka tukis tai innostais sitä lasta kertomaan ideoistaan. Tai ainakin hänellä ois tilaa siellä kertoa niitä ajatuksia.”

”Jos on iso ryhmä, niin sitte ne tosi helposti jää. Mut jos sulla on pienempi ryhmä, niin sillon sä pystyt ottaa jokaisen paremmin huomioon.”

Tutut aikuiset (4). Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tutut aikuiset nähtiin merkittävässä roolissa ujojen ja arkojen lasten kohdalla. Tututtujen aikuisten yläluokka pitää sisällään kaksi ilmausta omahoitajuudesta, yhden kasvatuskumppanuudesta lisäksi kerran mainittiin se, että lapsi tuntee aikuisen. Kasvattajien tutus-

tuessa lapsiin oppivat he tietämään lasten mielenkiinnonkohteet ja voivat näin ottaa niitä huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tällöin kasvatustajat voivat muodostaa vuorovaikutustilanteet ujoille ja aroille sopiviksi.

”Omahoitaja tuntee sen lapsen niinku parhaiten ja on vanhempien kanssa myös sitte tekemisissä.”

8.2.1 Ujot ja arat kuulluksi ja nähdyksi

Kysymyksessä 5 haluttiin selvittää keinoja ujojen ja arkojen kuulluksi ja nähdyksi tulemiseen ryhmässä. Vastaukset oli jaoteltavissa kahteen yläluokkaan: aikuisen rooli ja pienryhmä. Aikuisen rooli tuli esiin jokaisen haastateltavan vastauksessa. Tällä he tarkoittivat lapsen kannustamista, tukemista sekä lapsen esille ottamista ryhmästä.

”Siinä on aikuinen avainasemassa että [...] täytyy huomata tää lapsi.”

”Myös heiltä kysytään mitä he haluavat tehdä ja huomioidaan sillä tavalla [...] et se ei jää aina sit johonki jos se ei uskalla sanoa mitää.”

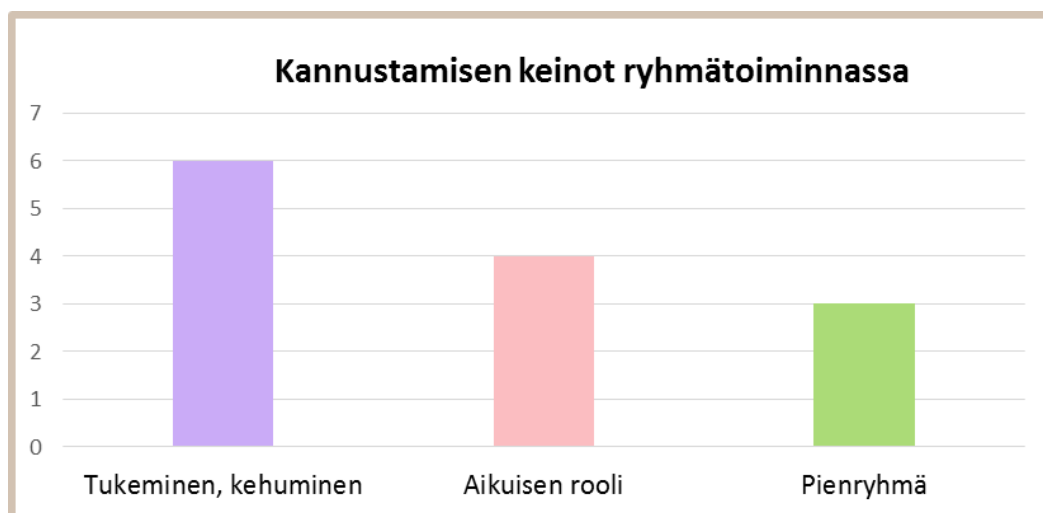
Kaksi haastateltavaa nosti esiin vastauksessaan pienryhmän merkityksen ujojen ja arkojen kuulluksi ja nähdyksi tulemisessa. Pienryhmän avulla kasvattaja ja lapset oppivat tuntemaan toisensa, eikä ujon ja aran lapsen tarvitse kertoa mielipidettään ison ryhmän edessä. Lapset tuntiessaan kasvattajalla on mahdollisuus jakaa esimerkiksi leikkejä tasapuolisemmin, jolloin ujot ja arat eivät jää temperamentiltaan rohkeampien lasten mielipiteiden varjoon. Omahoitajuus, kasvatuskumppanuus ja mielenkiinnonkohteet olivat pienryhmätoimintaan kuuluvia ilmauksia. Lastentarhanopettajien tulisi löytää ujojen ja arkojen lasten mielenkiinnonkohteet, joiden avulla lapsi mahdollisesti rohkaistuu kertomaan omia ajatuksiaan.

”Vanhemmat varmasti on parhaita asiantuntijoita siinä lapsen kehityksessä ja kasvussa niin tietää [...] minkälaisista jutuista se on kiinnostunut.”

”Et jos mä tiän niinku että joku arka lapsi ois kiinnostunu, tai tietää paljo jostain eläimistä, nii mähän voin sitä eläinaihetta enemmän ottaa esiin. Lapsi pääsee sitte kertomaan ehkä niitä omia ajatuksia ja asioita joita hänellä on ehkä paljo mielessä.”

8.2.2 Kannustamisen keinot ryhmätoiminnassa

Kysymyksellä 6 haluttiin selvittää lastentarhanopettajien keinoja siihen, millä tavalla ujoja ja arkoja lapsia kannustetaan toimimaan ryhmässä. On tärkeää, että jokainen lapsi pystyy temperamenttipiirteestään huolimatta olemaan ja toimimaan ryhmässä omana itsenään. Kysymyksen avulla selvitettiin keinoja sen toteutumiseen (kuvio 5).

Kuvio 5. Ilmaisut kannustamisen keinoista ryhmätoiminnassa

Tukeminen ja kehuminen (6). Suurimpaan arvoon lapsen kannustamisen keinoista nousi tukeminen ja kehuminen. Se pitää sisällään ilmaukset lapsen kehumisesta ja kannustamisesta, jotka mainittiin kahdesti. Lisäksi ilmaukset tukemisesta ja ohjauksesta tuotiin esiin neljässä haastattelussa.

*”Jokasesta pienestäkin onnistumisesta niistä kehutaan ja kannustetaan et-
tä hienosti sä uskalsit sanoa ja tehdä.”*

Aikuisen rooli (4). Tähän yläluokkaan kuuluvat ilmaisut kasvatuskumppanuudesta, havainnoinnista, tasavertaisesta kohtelusta sekä oman rauhan antamisesta. Nämä ilmaisut tulivat jokainen esiin kertaalleen. Useammassa vastauksessa tuotiin ilmi aikuisen rooli kaverisuhteiden luomisessa. Ujoja lapsia kannustetaan leikkiin mukaan menemiseen, kun taas rohkeita lapsia ohjataan pyytämään ujomia mu-

kaan leikkiin. Tämän kautta ujut ja arat lapset pääsevät paremmin mukaan ryhmän toimintaan. Aikuisen on tärkeää havainnoida, millaiset lapset sopivat leikkimään keskenään leikkitaitojensa puolesta. Tällä haastateltava tarkoitti lasten leikkivän vieretysten, mutta yksinään.

”Jos laittaa kaks semmosta hyvinki hiljasta vierekkäin niin ne ehkä istuu vierekkäin ja rakentaa legoilla.”

”Ei oo olemassa sellasta yhtä ainoota oikeeta tapaa tai yhtä tietä, että näin täytyy olla ja toimia.”

”Ei niinkun korosteta mitenkään sitä ujoutta tai arkuutta vaan kohdellaan ihan tasavertaisesti muiden kanssa.”

Kasvattajien tulee myös antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus puhua ja kertoa toiveensa sekä olla vuorossa. Yksi haastateltavista toi esiin lapsen havainnoinnin tärkeyden yhteistyössä vanhempien kanssa. Havainnoinnin avulla on helpompaa huomata, ketkä lapsista tarvitsevat enemmän miettimisaikaa esimerkiksi leikkien valinnassa. Näin ujoja lapsia ei patisteta nopeiden ratkaisujen tekoon, vaan heitä kannustetaan toimimaan heille sopivalla tavalla. Yksi haastateltava nosti esiin lapsen oman kokemuksen merkityksen. Lapsi saattaa kokea olevansa vahvasti leikissä mukana, vaikka aikuisen silmin hän vain seuraisi vierestä. Aikuisen tulee nähdä tilanteet lapsen silmin, lapsen kokemuksen kautta.

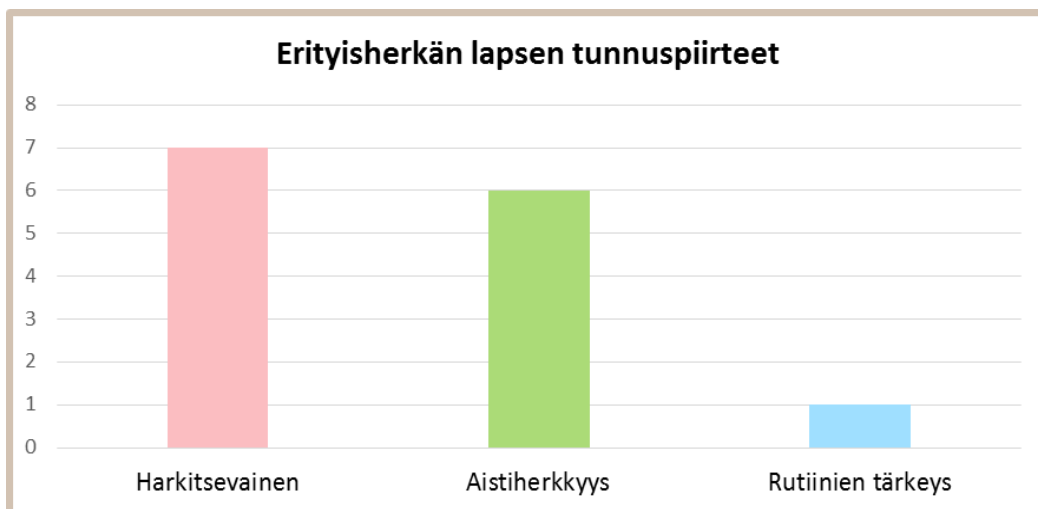
Pienryhmä (3). Pienryhmässä ujon ja aran lapsen on helpompaa ikään kuin löytää oma paikkansa ryhmässä ja aikuinen pystyy kyselemään lapsen mielipiteitä. Lisäksi lasten mielenkiinnonkohteet on helpompi havaita pienryhmän avulla ja sen kautta kannustaa lasta toimimaan ryhmässä.

”Sillä tavalla uskaltaa lähteä paremmin liikenteeseen ku on joku kiva juttu, mistä tykkää.”

Haastatteluissa kävi ilmi, että on olemassa myös lapsia, jotka eivät välttämättä pienessäkin ryhmässä uskalla sanoa ajatuksiaan ääneen. Lastentarhanopettaja ei kuitenkaan tuonut esiin, miten tällaista lasta kannustetaan ryhmässä toimimiseen.

8.3 Erityisherkan lapsen tunnuspiirteet

Kysymyksen 7 avulla haluttiin selvittää, mistä seikoista voi nähdä lapsen olevan erityisherkkä. Harkitsevaisuus ja aistiherkkyys olivat piirteitä, jotka liitettiin selvästi eniten erityisherkkyyteen (kuvio 6). Haastattelutilanteessa kysymystä 7 pohjustettiin avaamalla hieman erityisherkkyyks-käsitettä (liite 1).

Kuvio 6. Erityisherkan lapsen tunnuspiirteiden ilmaisu

Harkitsevainen (7). Haastateltavien vastauksissa harkitsevaisuus nähtiin useimmiten erityisherkan lapsen tunnuspiirteenä. Se pitää sisällään ilmaisut vetäytyneisyydestä, varovaisuudesta sekä sisäänpäinkääntyneisyydestä. Näistä vetäytyneisyys tuotiin esiin viidesti sekä varovaisuus ja sisäänpäinkääntyneisyys yhden kerran. Haastateltavat korostivat erityisherkkien tapaa poistua tilanteesta liiallisen melun tai liian riehakkaan tilanteen vuoksi, jolloin lapset vetäytyvät omiin oloihinsa.

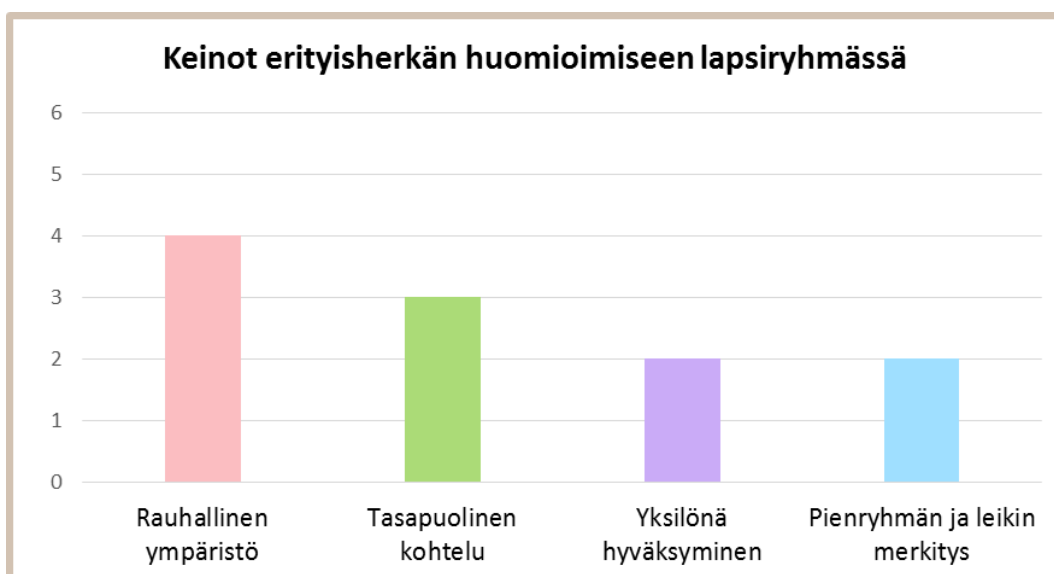
Aistiherkkyys (6). Aistiherkkyys sai vastauksissa lähes yhtä monta mainintaa kuin harkitsevaisuus. Aistiherkkyys tuli ilmi jokaisen haastateltavan kohdalla ja erityisesti meluherkkyyttä pidettiin tunnettuna erityisherkan lapsen piirteenä. Haastateltavat kertoivat tilanteista, joissa osa lapsista laittaa kädet korville ryhmissä syntyneen melun vuoksi. Yksi haastateltavista korosti havainnoinnin tärkeyttä, jotta pystytään näkemään lapsen herkkyuden osa-alue. Vastausten perusteella melun lisäksi lapset voivat olla kosketus- tai tuntoherkkiä. Konkreettisesti tuntoherkkyys näyttyy myös vaatteiden avulla, sillä näiden lasten vaatteiden tulee olla todella mukavat, eikä mikään saa kiristää.

”Joku voi olla tosi herkkä jos siihen vähäki koskee.”

”Hanskan pitää olla aina siellä takin hihan alla se ei saa olla päällä.”

Rutiinit (1). Rutiinit tulivat esiin vain yhdessä vastauksessa, mutta haastateltava koki sen niin tärkeäksi tunnuspiirteeksi ja tämän vuoksi se oli merkityksellistä nostaa se erikseen esiin. Yhden haastateltavan mukaan erityisherkillä lapsella pitäisi olla esimerkiksi aina sama tuoli. On myös tärkeää, että lapsen kanssa keskitytään aina yhteen asiaan kerrallaan, ettei ärsykyttä olisi samanaikaisesti liikaa.

Kysymys 8 käsitteli sitä, miten erityisherkkiä lapsia tulisi huomioida lapsiryhmässä. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia keinoja lastentarhanopettajat käyttävät erityisherkin lapsen huomioimisessa osana isompaa ryhmäkokonaisuutta (kuvio 7).

Kuvio 7. Ilmaisut keinoista erityisherkin huomioimiseen lapsiryhmässä

Rauhallinen ympäristö (4). Rauhallista ympäristöä pidettiin haastatteluiden perusteella yhtenä tärkeänä keinona erityisherkin lapsen huomioimisessa lapsiryhmässä. Tämä yläluokka pitää sisällään ilmaisut omasta tilasta ja rauhasta, joka tuotiin haastatteluissa esiin kahteen kertaan. Lisäksi siihen kuuluu kaksi ilmaisua ympäristön muokkaamisesta, joka tehdään tarvittaessa erityisherkillä sopivaksi. Yksi haastateltavista piti tärkeänä, että herkän lapsen annetaan rauhassa tutustua ja katsella uusia asioita niitä kohdatessaan.

Tasapuolinen kohtelu (3). Erityisherkkä lapsi tulee kohdata tasavertaisena yksilönä muiden lasten kanssa, eikä häntä tulisi leimata erilaisuutensa vuoksi. Lasta ei tule myöskään alistaa tai nöyryyttää, mikäli hän ei kykene jotakin tekemään. Myös erityisherkillä lapsilla on oikeus tulla huomioituksi.

Yksilönä hyväksyminen (2). Tämä yläluokka ilmeni huomioimisen keinona kahdessa haastattelussa. Yksi haastateltavista totesi, että erityisherkkiä lapsia tulee huomioida niin kuin kaikkia muitakin lapsia, yksilöinä. Toinen haastateltavista puolestaan totesi, että tällaiselle lapselle täytyy antaa tilaa olla oma itsensä. Häntä ei voi ikään kuin reipastuttaa, sillä hänen herkkyytensä tulee vahvasti sisältä päin.

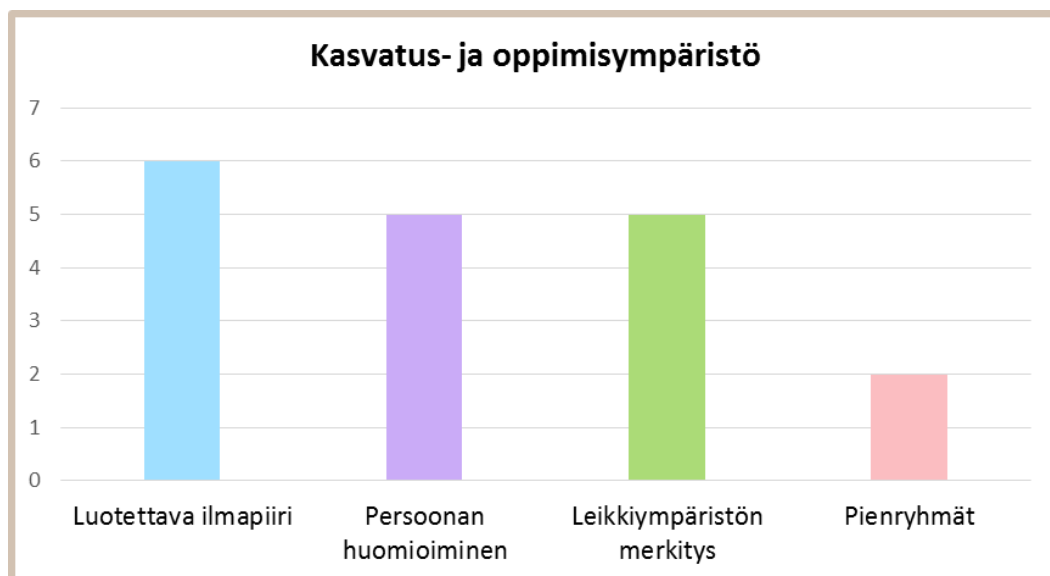
”Se kokemus on heille aito ja oikee. [...] Se kokemushan on heille totta.”

Pienryhmän ja leikin merkitys (2). Kaksi haastateltavaa nosti esiin pienryhmän ja leikin merkityksen vastauksissaan. Haastateltava totesi, että leikin avulla voidaan tukea erityisherkkää lasta toimimaan lapsiryhmässä. Hän ei kuitenkaan perustellut leikin merkitystä sen tarkemmin. Toisen haastateltavan mukaan äänentaso on pienryhmässä hiljaisempi kuin isossa ryhmässä. Näin ollen pienryhmän avulla voidaan rajoittaa ja vähentää helpommin stressaavia häiriötekijöitä.

8.4 Kasvatus- ja oppimisympäristö

Kysymys 9 kosketti kasvatus- ja oppimisympäristöä. Tarkoituksena oli selvittää miten kasvatus- ja oppimisympäristöä tulisi muokata vuorohoidossa, jotta ujo, arat ja erityisherkkät lapset uskaltaisivat toimia omana itsenään (kuvio 8).

Kuvio 8. Kasvatus- ja oppimisympäristön ilmaisut

Luotettava ilmapiiri (6). Kaverisuhteet, rutiinit, tiedonvälitys, tutut aikuiset ja turvallisuuden kokeminen ovat ilmaisuja, jotka muodostavat luotettavan ilmapiirin yläluokan. Näistä kaverisuhteet mainittiin kahdesti ja muut vain kertaalleen. Yksi haastateltavista totesi, että erityisesti vuorohoidossa tutut kaverit, aikuiset ja ympäristö ovat merkittäviä ujoille, aroille ja erityisherkillä lapsille, jotta he pystyvät toimimaan ja olemaan ryhmässä mukana. Toinen haastateltavista näki aikuisen roolin merkittävänä kaverisuhteiden luomisessa. Aikuinen voi ohjata ja tukea lapsia leikki-parien muodostamisessa.

Myös tiedonvälityksen merkitys ryhmien välillä korostuu vuorohoidossa. Lapset voivat hoitoaikanaan vaihtaa ryhmästä toiseen ja onkin tärkeää, että kasvattajat tietävät hyväksi todetut keinot näiden lasten kohdalla. Jotta ujut, arat ja erityisherkillä lapset uskaltaisivat toimia omana itsenään, on turvallisuuden kokeminen heille tärkeää. Tutustumiselle tulee antaa aikaa lapsen tullessa uuteen hoitopaikkaan tai vaihtaessaan ryhmää. Yhdessä haastattelussa korostettiin rutiinien tärkeyttä erityisesti vuorohoidossa. On tärkeää, että jokainen päivä kulkee samalla kaavalla aamusta iltaan ja haastateltavan mukaan ujon, aran ja erityisherkillä lapsen kohdalla rutiinien merkitys korostuu entisestään.

Persoonan huomioiminen (5). Vastaukset osoittivat persoonan huomioimisen olevan tärkeää kasvatus- ja oppimisympäristössä, jotta ujut, arat ja erityisherkillä lap-

set uskaltaisivat toimia omana itsenään. Persoonan huomioimisen yläluokkaan sisältyvät myös ilmaiset oman tilan ja ajan antamisesta, yksilöllisyyden huomioimisesta sekä kannustamisesta. Näistä useimmiten mainittiin oman tilan ja ajan antaminen, joka tuli esiin kolmesti. Yksilöllisyyden huomioiminen ja kannustaminen tuotiin molemmat kertaalleen esiin. Vastausten perusteella lasta tulee kannustaa ja hänelle tulee antaa oma aikansa asioiden tekemiseen sen sijaan, että häntä pakotettaisiin nopeaan päätöksentekoon ja toimintaan. Lapset ovat erilaisia ja toiset tarvitsevat enemmän aikaa kuin toiset. Myös lapsen persoonallisuudelle tulee antaa oma tila.

Leikkiympäristön merkitys (5). Leikkiympäristöä tulisi muokata siten, että erityisherkit kokevat sen mukavaksi ja viihtyisäksi. Yksi haastateltavista ideoi ajatusta leikkiympäristöstä, joka muodostuisi pienistä yksiköistä. Näissä yksiköissä lapsi pystyisi rauhassa keskittymään esimerkiksi leikkimiseen, taiteiluun, muovailuun tai askarteluun. Oppimisympäristöön rakennetut pienet tilat nousivat esiin toisesakin haastattelussa. Näissä tiloissa on vähemmän lapsia kerrallaan, jolloin ujon ja aran lapsen on helpompi toimia omana itsenään. Yksi haastateltavista totesi olevan tärkeää, että lapsella on jokin mukava paikka leikkimiseen, jossa ei ole turhia ärsykeitä. Lapsen tulee myös tiedostaa, missä leikitään, mitä leikitään ja ettei toisten leikkejä saa häiritä. On myös tärkeää, että leikkimiseen käytettävät tavarat ja asiat ovat lasten saatavilla ja he voivat mennä itse niitä hakemaan. Haastateltava huomautti kuitenkin vuorovaikutustilanteen olevan tärkeä oppimistilanne, joka syntyy lapsen kysyessä aikuiselta apua.

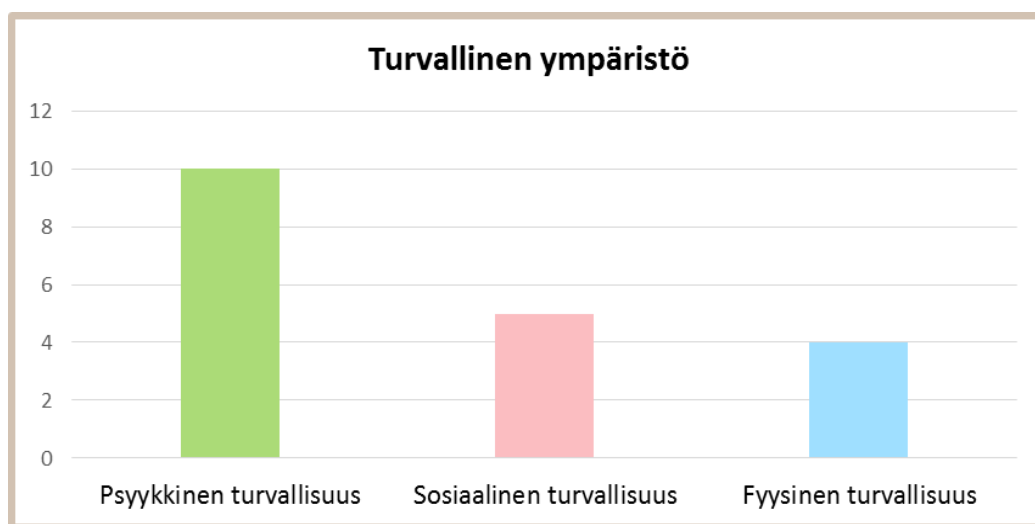
Pienryhmä (2). Vuorohoitopäiväkodissa päivät voivat olla lapselle hyvinkin pitkiä ja hoidossa voidaan olla aamusta iltaan asti.

”Sä (lapsi) joudut olemaan sellases epävarmuustilassa tavallaan koko ajan.”

Tämän vuoksi pienryhmän merkitys korostuu vuorohoitopäiväkodissa entisestään, sillä tutussa pienryhmässä lapsen on helpompaa toimia omana itsenään, tuttujen aikuisten ja lasten kanssa. Pienryhmän avulla lapsi voi kokea olonsa turvalliseksi.

8.4.1 Turvallinen ympäristö

Kysymyksessä 10 haluttiin selvittää, mitä turvallinen ympäristö tarkoittaa vuorohoitopäiväkodissa. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus mahdollistavat kokonaisvaltaisen turvallisuuden tunteen kokemisen (kuvio 9).

Kuvio 9. Turvallisen ympäristön ilmaisut

Psyykinen turvallisuus (10). Turvallisen ympäristön kokemisessa psyykinen turvallisuus näyttäytyy tärkeimpänä osa-alueena haastatteluiden perusteella. Se pitää sisällään vastauksissa esiintyneet ilmaisut kasvattajien määrästä, struktuurista, paikan mielekkyydestä ja perustarpeiden tyydyttämisestä. Psyykkistä turvallisuutta kuvailtiin sisäisen ja henkisen turvallisuuden kokemisena ja se mainittiin yhteensä neljä kertaa. Kasvattajien määrä, paikan struktuuri ja mielekkyys mainittiin jokainen kahteen kertaan haastatteluiden yhteydessä. Lisäksi perustarpeet tuotiin esiin kertaalleen.

Yhden haastateltavan mukaan psyykkisen turvallisuuden kokeminen on vuorohoidossa erityisen tärkeää, koska lapset ovat siellä myös iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Tällöin tulisi korostaa paikan mielekkyyttä kodinomaisuudella ja turvallisella yhdessäololla. Hän toi esiin, että lapsesta voi tuntua kurjalta olla hoidossa viikonloppuisin ja iltaisin, joten aikuisen tulee pyrkiä tekemään tilanteista lapselle mieluisia. Viikonloppuisin toimintaan voidaan esimerkiksi lisätä jotain arjesta poikkeavaa.

Lasten näkökulmasta turvallisuutta lisää se, että he tietävät mitä tapahtuu, kenen kanssa ja milloin. Jos näin ei tapahdu, siitä kerrotaan hyvissä ajoin etukäteen. Ilman rutiineja lapsen on vaikea tiedostaa päivärytmiä ja aikaa, jonka tulee hoidossa viettämään. Tässä auttaa kuvitetut päiväjärjestykset, jolloin lapsi pystyy hahmotamaan paremmin, mitä seuraavaksi on tulossa.

”Joka ainoa aamu me mennään kaheksalta aamupalalle ja joka ainoa aamu me ollaan kaheksalta iltapalalla.”

”Lapsilla on hirveen vaikee hahmottaa [...] onko nyt aamu vai ilta, oonko mä aamuvuorossa vai iltavuorossa vai yövuorossa, koska mua tullaan hakemaan.”

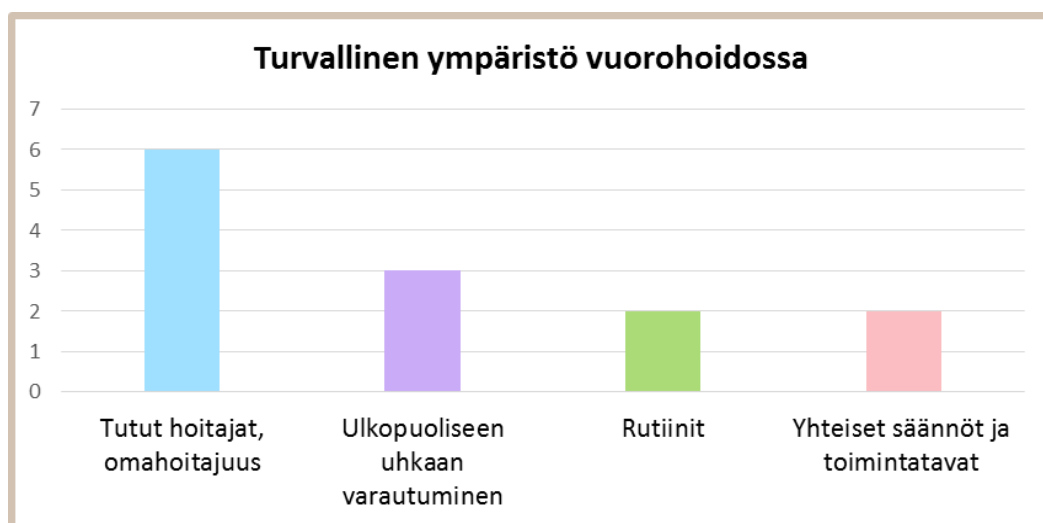
Yhden haastateltavan mukaan psyykkinen turvallisuus on sitä, että lapsella on sisäisesti turvallinen olo. Jotta lapsi kokee olonsa turvalliseksi, hänen täytyy tuntea, että hänestä huolehditaan. Tämä edellyttää perustarpeiden täyttymistä. Psyykkistä turvallisuutta luo myös riittävä kasvattajien määrä suhteessa lapsilukuun. Aikuisia tulee olla tarpeeksi sekä sisä- että ulkoilutilanteissa. Aikuiset ovatkin turvallisuuden kivijalka.

Sosiaalinen turvallisuus (5). Sosiaalista turvallisuutta kuvailtiin ilmaisuilla turvallisista ihmissuhteista, tutuista ryhmistä, kasvattajien käytännöistä sekä tuki ja turva, jonka lapsi tarvitsee. Haastateltavat nostivat esiin, että aikuisen tulee olla aina läsnä ja valmiina antamaan tukea ja turvaa lapsen sitä tarvitessa. Jokaisen aikuisen tulee tiedostaa oma rooli ja merkitys turvallisuuden luomisessa. Tällöin lapsen ympäristö muodostuu turvallista ihmissuhteista. Lasten kannalta sosiaalinen turvallisuus näyttäytyy tuttujen aikuisten, ryhmien ja ympäristön kautta.

Fyysinen turvallisuus (4). Haastateltavien mukaan fyysinen turvallisuus tarkoittaa käytännössä tilojen ja ulkoleikkipaikkojen turvallisuutta sekä ulko-ovien lukitsemista öisin. Vaaran paikat tulee pyrkiä mahdollisuuksien mukaan aina poistamaan. Fyysinen turvallisuus mainittiin vastauksissa lähestulkoon aina ensimmäisenä, mutta se selitettiin hyvin lyhyesti, kun taas psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta avattiin laajemmin.

8.4.2 Turvallisen ympäristön huomioiminen vuorohoidossa

Kysymys 11 kosketti myös turvallista ympäristöä vuorohoidossa, mutta kysymyksen avulla haluttiin selvittää, millä tavalla turvallisuus huomioidaan vuorohoitopäiväkodin jokapäiväisessä arjessa. Tähän liittyen esitettiin lisäkysymyksenä, eroaako vuorohoidon ympäristön turvallisuuden huomioiminen tavallisesta päivähoitosta (kuvio 10).

Kuvio 10. Ilmaisut turvallisesta ympäristöstä vuorohoidossa

Tutut hoitajat ja omahoitajuus (6). Tuttujen hoitajien ja omahoitajuuden yläluokka sisältää ilmaisut henkilökunnan riittävästä määrästä. Henkilökunnan määrä mainittiin neljässä haastattelussa ja tutut hoitajat sekä omahoitajuus kahdesti. Useat haastateltavista pitivät tärkeänä, että omahoitaja on läsnä suurimman osan lapsen hoitopäivästä. Omahoitajuus korostuu vuorohoidossa, koska isossa päiväkodissa työskentelee paljon aikuisia. Suurin ero nähtiin tavalliseen päiväkotiin verrattuna siinä, että vuorohoitopäiväkoti on auki myös iltaisin, viikonloppuisin ja öisin, joten henkilökuntaa tulee olla tarvittavasti lapsimäärään nähden myös näihin aikoihin. Hoidontarpeen vaihtelevuus tuottaa kuitenkin haasteita, sillä työntekijöiden työvuorot suunnitellaan ennakkoon ilmoitettujen hoitoaikojen mukaan. Yhden haastateltavan mukaan eniten turvallisuuteen vaikuttaa lapsimäärät ja ympärivuorokautisessa hoidossa pyrkimyksenä onkin, ettei kukaan ole yövuorossa yksin isossa talossa.

”Joskus tuleekin paljon ja joskus ei tuu ketään. Ei ehkä oo aina niin paljon aikuisia kun olis tarve.”

Ulkopuoliseen uhkaan varautuminen (3). Yläluokka ulkopuoliseen uhkaan varautumisesta pitää sisällään myös ilmaiset turvallisuuden huomioimisesta öisin. Käytännössä tällaiseen uhkaan varaudutaan sillä, että käytetään hälytysjärjestelmiä ja ulko-ovet menevät iltaisin viideltä lukkoon. Fyysistä turvallisuutta lisäävät myös ulko-ovilta löytyvät ovisilmät ja -kellot. Päiväkodissa tulee olla myös selkeät yhtenevät suunnitelmat esimerkiksi paloturvallisuuden tai ulkopuolisen uhan varalta.

”Meidän pitää miettiä se koko päivä ja yö ja kaikki.”

Yhteiset säännöt ja toimintatavat (2). Yksi haastateltavista koki vuorohoidossa olevan enemmän sopimista verrattuna tavalliseen päivähoitoon. Selkeät ja yhtenäiset käytännöt korostuvat vuorohoitopäiväkodissa, koska lapset voivat olla hoitoaikanaan useassa eri ryhmässä. Näiden käytäntöjen avulla lisätään lapsen turvallisuuden kokemisen tunnetta, kun asiat tehdään saman kaavan mukaan kaikissa ryhmissä.

Rutiinit (2). Vuorohoidossa lapsille on tärkeää sanoittaa päivän kulkua. Päiväunille mentäessä lapsille toivotetaan hyviä päiväunia, kun taas illalla toivotetaan hyvää yötä. Nämä toivotukset toistuvat joka kerta, jotta lapsi osaa rutiinien kautta paremmin hahmottaa, mitä vuorokauden aikaa eletään. Tavallisessa päivähoitossa lapsi tulee hoitoon aamulla ja haetaan kotiin iltapäivällä. Tällöin lapsi tietää, milloin on aamu ja milloin iltapäivä. Vuorohoidossa lapset saattavat tulla hoitoon puolenpäivän aikaan.

”Silloin se (lapsi) kysyy et mennäänkö nyt aamupalalle, tai ku ollaan me-nossa iltapalalle niin se kysyy et onko nyt aamupala.”

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten lastentarhanopettajat huomioivat ujoja, arkoja ja erityisherkkiä lapsia vuorohoitopäiväkodissa. Lisäksi tutkimuksen avulla haluttiin saada tietoa siitä, millaisena lastentarhanopettajat näkevät turvallisen ympäristön vuorohoitopäiväkodissa ja mitä se merkitsee ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten kohdalla. Maslow'n tarvehierarkiasta turvallisuuden, rakkauten ja läheisyyden tarpeet voidaan nähdä tärkeänä vuorohoidon arjessa. Näiden tarpeiden on täytyttävä, ennen kuin lapsi voi ja uskaltaa toteuttaa itseään (kuvio 1).

Ujous ja arkuus ovat yleisiä temperamenttipiirteitä ja ne ovat tutkimuksen mukaan helposti tunnistettavissa lapsiryhmässä. Haastatteluissa näitä lapsia kuvailtiin hiljaisiksi, tarkkaileviksi ja vetäytyviksi. Tällainen lapsi sulautuu ryhmään, eikä kerro mielipiteitään helposti. Haastatteluissa ei noussut esiin ujojen ja arkojen vahvuuksia, kuten empaattisuus, emotionaalinen herkyys, hienovaraisuus ja muiden huomioon ottaminen. Ovatko nämä piirteet sellaisia, joita ujo ei uskalla näyttää ulospäin? Nämä ovat kuitenkin tärkeitä vuorovaikutustaitoja ja heitä tulisikin rohkaista niitä ilmaisemaan. Tällaiset piirteet vievät ujoja ja arkoja eteenpäin elämässä, vaikka yhteiskunnassa pärjäämisen ehtona pidetäänkin rohkeaa, oma-aloitteista mielipiteiden ilmaisemista. Todellisuudessa yksinään nämä yhteiskunnan ihannoimat taidot eivät välttämättä vie pitkälle ja niiden rinnalle tarvitaan vahvuuksia, joita ujous pitää sisällään.

Jotta ujo ja arka lapsi tulee vuorohoitopäiväkodissa kuulluksi ja nähdyksi, täytyy aikuisen tiedostaa tällainen lapsi ryhmässä. Tällöin hänen tulee tukea lasta sopivalla tavalla kuitenkin ujoutta sen enempää korostamatta. Haastateltavat pitivät aikuisen roolia merkittävimpänä tekijänä ujon ja aran lapsen huomioimisessa. Hartin luomilla osallisuuden portailta toiminta on lapsilähtöistä vasta, kun kasvat-taja jää toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa hieman taka-alalle (Eskel & Marttila 2013, 78–81). Tutkimuksen mukaan ujut lapset eivät tuo mielipiteitään esiin ja aikuinen on merkittävässä roolissa toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Jos ujo lapsi ei uskalla pienessäkään ryhmässä tuoda mielipiteitään esiin,

voidaan miettiä, onko lapsilähtöisen toiminnan mahdollista koskaan täysin toteutua tällaisen lapsen kohdalla. Haastatteluista kuitenkin välittyi ajatus siitä, kuinka lapsen tarpeet laitetaan aina edelle ja toiminta suunnitellaan lapsen etua ajatellen. Tutkimuksen mukaan ryhmässä eniten huomiota saavat ulospäinsuuntautuneet ja rohkeat lapset. Tämän vuoksi kasvattajalta vaaditaan erityistä huomiota, etteivät ujut lapset ainoastaan sulaudu ryhmään, vaan tulevat myös kuulluksi ja nähdyksi jokapäiväisessä arjessa.

Ujon ja aran kohdalla pienryhmätoiminta nähdään toimivana keinona lapsen mielipiteiden kuulemisessa, sillä jokainen haastateltavista nosti sen esiin. Tällöin lapsella on ympärillään tutut lapset ja tuttu omahoitaja. Pienryhmätoiminta näyttäisi löytäneen oman paikkansa pedagogisessa toiminnassa ja sen mahdollistamat keinot lasten yksilöllisessä huomioimisessa on todettu toimiviksi. Jotta lapsi uskaltaa toimia omana itsenään, täytyy hänen luottaa taitoihinsa ja kykyihinsä. Lapsen itsetunnon tukeminen ei kuitenkaan noussut esiin haastatteluissa, vaikka se toimii itsensä toteuttamisen perustana. Kehumisen ja tukemisen tärkeys sen sijaan tiedostetaan ujon ja aran lapsen kohdalla toimintaan kannustamisessa. Toisaalta kehuminen ei aina ole itsetuntoa vahvistava tekijä, sillä osa ujoista ja aroista ei halua joutua huomion kohteeksi kehuttavana.

Maslow'n tarvehierarkiassa itsensä toteuttaminen nähdään kuvion ylimmällä tasolla. Ennen kuin lapsi kykenee tähän, tulee hänen saavuttaa alempien tasojen tarpeet. Vuorohoitopäiväkodissa tämä tarkoittaa, että lapsen tulee kokea kokonaisvaltaista turvallisuutta, lämpimiä ihmissuhteita ja hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on. Maslow'n tarvehierarkian tasot ovat erityisen tärkeitä ujoille ja aroille lapsille. Nämä tasot tulisi huomioida jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti, sillä jos jokaiselta tasolta vaaditaan liikaa, eivät nämä lapset pääse etenemään itsensä toteuttamisen tasolle. Rohkeammat lapset voivat puolestaan olla tällä tasolla jo päiväkotiin tullessaan, mikä tuo haasteita kasvattajalle lasten yksilöllisessä huomioimisessa. Ujojen ja arkojen lasten kohdalla eteneminen voi olla hidastakin, sillä se pitää sisällään useita vaiheita. Tällaisen lapsen kanssa toimintaan rohkaisu on hyvä aloittaa esimerkiksi aikuisen kanssa kahdestaan, tämän jälkeen aikuisen tukemana pienryhmässä ja lopulta isommassa ryhmässä. Tärkeää on edetä lapsen

ehdoilla, pienin askelin. Lapsi voi näiden onnistumisen kokemuksen ja aikuisen tuen avulla pystyä tekemään asioita, joita ei uskaltanut tehdä aikaisemmin. Tutkimustulosten mukaan persoonan huomioiminen nähdäänkin merkittävänä tekijänä ryhmässä ujon ja aran lapsen kannustamisessa.

Jos kasvattajien suhtautumistavat ujouteen ovat ristiriidassa keskenään, voi ujoudesta kehittyä ongelma. Mikäli päiväkodissa osataan huomioida ujous yhtenä temperamenttipiirteenä muiden joukossa, mutta kotona korostetaan siitä pois pääsemistä, voivat kodin asenteet vain entisestään vahvistaa lapsen kokemusta ujoudestaan. Tämän vuoksi kasvatuskäytäntöjen yhteneväisyyden ja kasvatuskumppanuuden merkityksen voisi olettaa korostuvan entisestään ujojen ja arkojen kohdalla. Kasvatuskumppanuutta ei kuitenkaan nostettu merkittäväksi tekijäksi haastatteluissa kysyttäessä ujon ja aran lapsen huomioimisesta.

Tutkimuksen mukaan erityisherkkä lapsi tunnistetaan useimmiten harkitsevaisesta ja varovaisesta käytöksestä sekä aistiherkkydestä. Vastaukset rajautuivat lähinnä näihin piirteisiin, vaikka myös ylivirittyneisyys, luovuus, empaattisuus, tarkka havainnoiminen ja hienomotoriset taidot ovat tyypillisiä piirteitä erityisherkkille lapsille. Ylivirittyneisyys näyttäytyy näillä lapsilla eri tavoin, jonka vuoksi sen oireita voi olla haastavaa tunnistaa. Tämä voi olla osoitus siitä, että myös päiväkodissa ylivirittyneisyyden oireet voidaan liittää usein esimerkiksi pelkoon tai jopa tarkkaavaisuus- ja keskittymishäiriöön. Näin ollen voidaan olettaa, että erityisherkkyyden laajasta kokonaisuudesta tiedostetaan vielä melko pieni osa.

Tutkimuksessa painottui, että erityisherkkien lasten kanssa tulisi keskittyä yhteen asiaan kerrallaan, jotta vältetään turhilta ärsykkeiltä. Lapsiryhmissä melu ja vauhdikkaat tilanteet ovat hyvin tavallisia, siksi ympäristön tulisikin olla muokattavissa erityisherkkille sopivaksi. Pienryhmä nähdään toimivana keinona myös erityisherkkän lapsen huomioimisessa, jolloin oppimisympäristöä on mahdollista muokata hänen tarpeidensa mukainen. Erityisherkkiä lapsia tulisi huomioida yksilöllisesti, mutta tasavertaisena ryhmän muiden lasten kanssa. Kiireiset tilanteet kuormittavat erityisherkkiä lapsia, sillä myös heidän on mukauduttava yhteisiin sääntöihin ja aikatauluihin. Tämä voi aiheuttaa haasteita vuorohoitopäiväkodissa, jossa arjen

aikataulut on määritelty tarkasti, useiden lapsiryhmien vuoksi. Haastatteluiden perusteella rutiineja ei niinkään liitetty erityisherkkyyteen, kun taas turvallisuuden luomisessa niillä nähtiin olevan merkittävä vaikutus.

Tutkimustulosten mukaan luotettava ilmapiiri nähdään erityisen tärkeänä, jotta ujut, arat ja erityisherkit lapset uskaltavat toimia ryhmässä omana itsenään. Haastatteluiden perusteella turvallisuuden kokeminen voidaan jakaa psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen turvallisuuteen. Vuorohoitopäiväkodissa näistä eniten korostui psyykinen turvallisuus. Tällöin lapsen ympärillä on riittävästi turvallisia kasvattajia, hän kokee paikan mieluisaksi ja hänen perustarpeensa tyydytetään. Toistuvat rutiinit, yhteiset säännöt ja toimintatavat luovat pysyvyyttä vuorohoidon arkeen. Näiden tekijöiden avulla luodaan lapselle turvallinen olo. Tuntiessaan olonsa turvalliseksi hän uskaltaa toimia omana itsenään ja keskittää voimavaransa päiväkodin toimintaan. Sosiaalisen turvallisuuden kokemiseksi on tärkeää, että aikuinen tiedostaa oman merkityksensä turvallisuuden luomisessa. Hänen tulee olla läsnä, lasta aidosti kuunnellen ja huomioiden. Lapselle voi olla ikävää viettää yö poissa kotoaan, jolloin hän tarvitsee tuttuja aikuisia sekä kodinomaisen ympäristön luomaan turvallisuuden tunnetta.

Tutkimus osoittaa psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tunteen kokemisen korostuvan vuorohoidossa. Sen sijaan fyysinen turvallisuus jäi vähemmälle huomiolle haastatteluissa. Tämä voi tarkoittaa, että fyysistä turvallisuutta saatetaan pitää itsestään selvänä asiana, vaikka todellisuudessa se on merkittävä osa kasvattajan kokemaa turvallisuutta. Kasvattajan kokema turvallisuus niin ikään välittyy suoraan lapsen turvallisuuden tunteeseen.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valinta osoittautui melko haastavaksi. Pidimme tärkeänä, että tutkimus olisi mielenkiintoinen ja saisimme siitä eväitä tulevaan työhömmme lastentarhanopettajina. Ujous ja arkuus valikoituivat aiheeksemme lapsuuden kokemuksiemme kautta, sillä koemme olleemme lapsina ujoja. Tästä johtuen aihe tuntui olevan erityisen lähellä sydäntämme. Olemme aikaisempien työkokemusten kautta havainneet, kuinka ujut ja arat lapset jäävät helposti taka-alalle isossa lapsiryhmässä kiltin käytöksensä vuoksi. Pidämme tärkeänä, etteivät ujut ja arat lapset ainoastaan sulaudu ryhmään, vaan saavat tasapuolista huomiota muiden lasten kanssa. Opinnäytetyön ohjaajamme ehdotti, että lisäisimme tutkimusaiheemme myös erityisherkkät lapset. Erityisherkkyyks oli meille projektin alussa vielä täysin uusi asia ja siitä syystä halusimmekin lisätä tietämystämme tällaisia lapsia kohtaan. Toivoimme opinnäytetyön antavan uudenlaisia näkökulmia ujojen, arkojen ja erityisherkkien kanssa toimiville.

Meistä oli mielenkiintoista tutkia, millaisia keinoja lastentarhanopettajilla on ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten yksilölliseen huomioimiseen vaihtelevat hoidot ottaen huomioon. Tällä tarkoitamme sitä, että osa lapsista viettää hoidossa pitkiäkin aikoja – iltoja, öitä sekä viikonloppuja. Oli mielenkiintoista selvittää, millä tavalla lastentarhanopettajat mieltävät turvallisen ympäristön ja mitä se tarkoittaa erityisesti vuorohoito-päiväkodissa. Vuorohoito valittiin tutkimuskohteeksi myös siksi, ettei koulussamme ollut tehty aikaisempia tutkimuksia siihen liittyen.

Oli mielenkiintoista huomata, kuinka mielipiteemme erityisherkkyydestä muuttui opinnäytetyöprojektimme aikana. Mitä enemmän tietomme siitä kirjallisuuden kautta lisääntyi, sitä enemmän aloimme ihmettelemään käsitteeseen liitettäviä piirteitä. Erityisherkkyyttä kuvaillaan hyvin ympäryöreästi siten, että lähes jokainen ihminen voi löytää itseensä kohdistuvia herkkyyden piirteitä. Kirjallisuudessa erityisherkkyyttä kuvailtiin useaan otteeseen erilaisilla tunnuspiirteillä, jotka saatettiin kuitenkin kumota välittömästi toteamalla, etteivät ne päde kaikkien erityisherkkien kohdalla. Joskus erityisherkkät ihmiset nostettiin ikään kuin muiden yläpuolelle ihmisinä, joilla on yliluonnollisia kykyjä ja taitoja, joita ”normaalit” ih-

miset eivät voi ymmärtää. Koemme aistiherkkyuden olevan helposti ymmärrettävä osa erityisherkkyyttä, mutta muista siihen liitettävistä piirteistä puuttuu selkeä rajuus. Tämä tekee erityisherkkyydestä käsitteenä hyvin laajan ja vaikeaselkoisen. Voidaankin miettiä sekoitetaanko temperamenttipiirteiden ominaisuuksia erityisherkkyyteen liittyviksi, jolloin sen tarkkoja rajoja on haasteellista määrittää. Persoonaa ja lapsen oma temperamentti vaikuttavat vahvasti siihen, kuinka lapsi käyttäytyy ja kokee asioita. Pitäisikö osata erottaa, mikä käyttäytymisessä johtuu temperamentista ja mikä puolestaan sisäisestä herkkyydestä.

Koimme haastattelun mieluisana aineistonkeruumenetelmänä, sillä se mahdollisti kysymysten tarkentamisen haastattelutilanteen aikana. Haastattelutuotanto oli kuitenkin melko pieni, mikä voi vaikuttaa tutkimustulosten luotettavuuteen. Haastattelutilanteessa erityisherkkyyttä pohjustettiin avaamalla käsitettä lyhyellä tekstillä, jossa kuvattiin sen pääpiirteitä. Voidaankin miettiä, vaikuttiko tämä teksti merkittävästi tutkimustuloksiin siitä, mistä erityisherkkäät lapset tunnistetaan. Toisaalta, jos aineistonkeruumenetelmänä olisi käytetty esimerkiksi kyselylomaketta, olisi mahdollisesti saatu laajempi otanta. Kirjoitetuissa vastauksissa lauseet olisi saatettu kirjoittaa tarkemmin, kun taas haastattelutilanteessa ne saattoivat jäädä kesken ja tulkinnan varaisiksi. Haastattelutilanteen riskinä oli myös asioiden unohtaminen tai sanomatta jättäminen. Luotettavuutta lisäisi myös tutkimuksen uudelleen toteuttaminen muissakin vuorohoitopäiväkodeissa.

Opinnäytetyöprojektin edetessä heräsi ajatus jatkotutkimuksista koskien vanhempien näkemyksiä ujoudesta. Olisi mielenkiintoista tutkia, pitävätkö vanhemmat ujoutta positiivisena ominaisuutena, vai nähdäänkö se piirteenä, josta pyritään kasvatuksen avulla pääsemään eroon. Tällöin voitaisiin pohtia, vaikuttavatko yleiset odotukset vanhempien näkökulmaan siitä, millainen lapsi menestyy yhteiskunnassa. Olisi mielenkiintoista myös selvittää, kasvattavatko ujut vanhemmat ujoja lapsia. Toinen jatkotutkimusideamme käsittelee vanhempien näkemystä lastensa erityisherkkyydestä. Tunnettaanko ja tiedostetaanko se? Miten se näyttääyty kotona perheen arjessa? Jos vanhempi ei itse ole erityisherkkä, hänen voi olla haastavaa ymmärtää sensitiivistä lasta. Tämän vuoksi erityisherkkyyden tunnist-

minen on tärkeää ja tutkimus mahdollistaisi vanhempien ajatusten herättelemisen aiheen tiimoilta.

Ammatillinen näkemyksemme on lisääntynyt huomattavasti opinnäytetyön avulla ja olemme saaneet keinoja ujojen, arkojen ja erityisherkkien lasten huomioimiseen. Päivähoidon arki on aika ajoin hyvin hektistä, joka tuo haasteita lasten yksilölliseen huomioimiseen. Pidämme kuitenkin lapsen ja kasvattajan välisiä, pieniäkin kahdenkeskisiä kohtaamisia erityisen merkityksellisinä, jonka vuoksi haluamme tulevassa työssämme järjestää niille aikaa arjen kiireellisyydestä huolimatta. Tällöin aikuinen on lapselle aidosti läsnä ja lapsi voi tuntea olevansa tärkeä.

Tämä matka on ollut meille kokonaisuudessaan jatkuva oppimisprosessi. Se on sujunut kaiken kaikkiaan kohtuullisen kivuttomasti, pitäen sisällään kuitenkin sekä epätoivon että ilon hetkiä. Yhtenevä huumorintaju on auttanut meitä jaksamaan monessa tilanteessa ja tiimityömme on toiminut alusta saakka. Opinnäytetyö kiteyttää sosionomiopintomme, joista olemme saaneet tärkeiden tietojen ja taitojen lisäksi jotain muutakin pysyvää – ystävyuden.

LÄHTEET

- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki. Edita.
- Aron, E. 2015 a. Erityisherkkä ihminen. Helsinki. Nemo.
- Aron, E. 2015 b. Erityisherkkä lapsi. Helsinki. Nemo.
- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Teoksessa Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Toim. Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. Juva. PS-kustannus.
- Hevonoja, J. 2013. Perheissä 24/7-arki yleistyy – miten pärjäävät lapset? Viitattu 8.9.2015. http://yle.fi/uutiset/perheissa_247arki_yleistyy__miten_parjaavat_lapset/6925882
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Tammi.
- Hujala, E., Parrila, S., Lindberg, P., Nivala, V., Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulu. Oulun yliopistopaino.
- Hännikäinen, M & Rasku-Puttonen, H. 2001. Teoksessa Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Toim. Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. Juva. PS-kustannus.
- Jones, W., Cheek, J. & Briggs, S. 1986. Shyness. Perspectives on Research and Treatment. New York. Plenum Press.
- Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Gaudeamus. Helsinki.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna. Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti. Ihmisen yksilöllisyys. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Kolmas painos. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010 a. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010 b. Tunne itsesi, suomalainen. Yhdeksäs painos. Juva. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.

- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva. PS-kustannus.
- Kojonen-Kyllönen, T. 2012. Kokemuksia ja havaintoja herkkyydestä. Pro gradu -tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki. Kirjapaja.
- L.8.5.2015/580. Varhaiskasvatustalaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 9.9.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Mattila, J. 2005. Ujoudesta, yksinäisyydestä. Toinen painos. Helsinki. WSOY.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2010. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa. Pedatieto.
- Otala, L. & Ahonen, G. 2003. Työhyvinvointi tuloksen tekijänä. Porvoo. WSOY.
- Satri, J. 2014. Sisäinen lepatus. Herkän ihmisen tietokirja. Helsinki. Basam Books Oy.
- Satri, J. 2015. Herkkyys ja kiusaaminen. Helsinki. Basam Books Oy.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Verkkojulkaisu. Viitattu 30.9.2015. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Straleu, J. 1998. Temperament. A Psychological Perspective. New York. Plenum Press.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Kasvun kumppanit. Viitattu 14.9.2015. <http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatustalvelut>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Tähtinen, A-M. 2015. Erityisherkkä lapsi päiväkodissa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma. 2005. Vaasan kaupunki. http://www.vaasa.fi/sites/default/files/varhaiskasvatussuunnitelma2005_suomi.pdf
- Vuorisalo, M. 2013. Lasten kentät ja pääomat. Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.

Välimäki, A-L. 2013. Teoksessa Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Toim. Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. Juva. PS-kustannus.

Zimbardo, P & Radl, S. 1982. Det blyga barnet. Att förebygga och betvinga blyghet hos barn och ungdom. Stockholm. LiberFörlag.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Kauanko olet työskennellyt vuorohoitopäiväkodissa?
2. Miten kuvailisit niitä lapsia, jotka saavat lapsiryhmässä eniten huomiota? Millaisia lapsia he ovat luonteeltaan?
3. Mistä tietää lapsen olevan temperamentiltaan ujo tai arka? Miten se näkyy lapsen toiminnassa?
4. Miten ujut ja arat pystytään ottamaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa?
5. Miten ujut ja arat tulevat kuulluksi ja nähdyksi, jos he eivät uskalla tuoda itseään esille?
6. Millä tavalla ujoja ja arkoja lapsia kannustetaan toimimaan ryhmässä?
7. Erityisherkkää ihmistä häiritsevät sellaiset asiat, joita muut ihmiset eivät välttämättä edes huomioi. Esimerkiksi äänekäs musiikki, väen paljous, häikäisevät valot tai oudot hajut voivat olla hyvinkin ärsyttäviä ja stressaavia erityisherkkälle ihmiselle. Herkkyydellä tarkoitetaan varovaisuutta, siisäänpäin suuntautuneisuutta ja tarvetta yksinoloon tavallista enemmän. Erityisherkkät ihmiset nähdään yleensä arkoina, ujoina, heikkoina tai pahimmassa tapauksessa epäsosiaalisina.

Mistä seikoista voi nähdä, että lapsi on erityisherkkä?
8. Miten erityisherkkiä lapsia tulisi huomioida lapsiryhmässä?
9. Miten kasvatus- ja oppimisympäristöä vuorohoidossa oleville lapsille tulisi muokata, jotta ujut, arat ja erityisherkkät lapset uskaltaisivat toimia omana itsenään?
10. Mitä turvallinen ympäristö mielestäsi tarkoittaa vuoropäivähoidossa?
11. Miten turvallista ympäristöä huomioidaan vuoropäivähoidossa?